

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Politisk, privat eller professionell praktik?

– Om ideellt arbete på kvinnojour

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Kandidatnivå
Ht 2013
Författare: Ana-Dolori Marinovic
Handledare: Viveka Enander

Abstract

Titel:	Politisk, privat eller professionell praktik? – Om ideellt arbete på kvinnojour
Typ av arbete:	C-uppsats, höstterminen 2013. Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet.
Författare:	Ana-Dolori Marinovic
Nyckelord:	ideell jourkvinna, social rörelse, kvinnojourrörelsen, bärande element, frivilligt socialt arbete

Uppsatsens syfte är att belysa enskilda ideella jourkvinnors syn på kvinnojourrörelsen och på sitt engagemang i denna rörelse. Följande frågeställningar ligger till grund för uppsatsen:

- Vilka motiv uppger jourkvinnorna för sitt ideella engagemang i kvinnojouren?
- Hur ser de på sitt uppdrag?
- Hur ser de på kvinnojouren som verksamhet och rörelse?
- Hur förhåller sig jourkvinnorna till bärande element i kvinnojourrörelsen?

De flesta kvinnojourer i Sverige drivs av ideella föreningar och utför dagligen ett mer eller mindre frivilligt socialt arbete med våldsutsatta kvinnor och barn. Jourkvinna är den vanligaste titeln på frivilligt engagerade på ideella kvinnojourer. De svenska kvinnojourerna är sprungna ur 1970-talets västerländska kvinnorörelse. De kan alltså betraktas som en förlängning, eller förgrening av en internationell kvinnorörelse. På så vis kan kvinnojourer tillskrivas ett hemmahörande i en social rörelse samtidigt som de också innehar en funktion som välfärdsutförare med rötter i ett frivilligt socialt arbete. Genom att placera kvinnojourer i denna specifika skärningspunkt är det möjligt att beskriva kvinnojourrörelsen som en säregen social rörelse. Kvinnojourrörelsens historiska och organisatoriska egenart är grunden för uppsatsens teoretiska ramverk som utgår ifrån forskning om frivilligt socialt arbete, teorier om sociala rörelser och bärande element specifika för kvinnojourrörelsen, så som: separatism, empowerment, systerskap, kvinna-till-kvinna med mer. Studien baseras på kvalitativ metod och fem djupintervjuer med fem jourkvinnor. Intervjumaterialet har sedan analyserats med tematisk analys. Uppsatsens slutsatser visar på tendenser av individualisering och professionaliseringsmotiv bland resonemang hos jourkvinnor med kortare erfarenhet, medan jourkvinnor med längre erfarenhet har en tydlig ideologisk rörelseidentitet som motiv för sitt engagemang. Ett utmärkande resultat är dock att jourkvinnorna på ett eller annat sätt förhåller sig till vad jag formulerar som bärande element i kvinnojourrörelsen. Genom jourkvinnornas berättelser framträder kvinnojoursvärlden som en specifik kontext oavsett förekomsten av olika bakomliggande motiv till jourkvinnouppdraget och vare sig jourkvinnorna väljer att betrakta kvinnojouren som professionell verksamhet eller social rörelse, eller ett filantropiskt eller politiskt projekt. Detta resultat går att tolka som en tendens till fragmentisering av kvinnojourrörelsen, eller en förnyelse av den beroende på vilket perspektiv som används.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	1
1.1. BAKGRUND OCH RELEVANS FÖR SOCIALT ARBETE	1
2. PROBLEMFÖRMULERING.....	3
2.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	4
2.2 AVGRÄNSNINGAR OCH POSITIONERINGAR.....	4
3. KVINNOJOURSRÖRELSEN – EN SOCIAL RÖRELSE BYGGD PÅ FRIVILLIGT SOCIALT ARBETE	5
3.1 KVINNOJOURSRÖRELSEN.....	5
3.2 BÄRANDE ELEMENT I KVINNOJOURSRÖRELSEN	8
3.2.1 "Det personliga är politiskt" - ett strukturellt perspektiv på mäns våld mot kvinnor	8
3.2.2 Separatism	8
3.2.3 Systerskap.....	9
3.2.4 Kvinna till kvinna.....	9
3.2.5 Empowerment	10
3.2.6 Anonymitet.....	10
3.3 SOCIALA RÖRELSER – DEFINITIONER OCH TEORIBILDNINGAR.....	11
3.3.1 Kollektiv identitet – definitioner och funktioner.....	12
3.3.2 Kollektiv identitet inom kvinnojourens rörelsen.....	13
3.3.3. Individualisering.....	14
3.4 FRIVILLIGT SOCIALT ARBETE.....	14
4. METOD.....	19
4.1 VAL AV METOD	19
4.2 LITTERATURSÖKNING.....	19
4.3 URVAL	20
4.4 URVALSSTRATEGI	20
4.5 INTERVJUFORM	21
4.6 INTERVJUFÖRFARANDE	22
4.7 TRANSKRIPTION	23
4.8 TEMATISK ANALYS.....	23
4.9 ANALYSPROCESSEN	24
4.10 VALIDITET, RELIABILITET SAMT GENERALISERBARHET.....	25
4.11 ETISKA ASPEKTER OCH METODSVÄRIGHETER.....	26
5. RESULTAT OCH ANALYS.....	29
5.1 MEDMÄNSKLIGHETENS FILOSOFI - OM GODHET, PLIKT OCH MERITER	29
5.2 FEMINIST ELLER FAMILJEBEHANDLARE?	33
5.3 KVINNOGEMENSKAPENS PRAKTIK	35
5.4 MÄN PÅ KVINNOJOURNEN? – OM SEPARATISM SOM ORGANISATIONSFORM.....	37
5.5 RÖRELSEIDENTITET?	40
6. SLUTDISKUSSION.....	43
7. REFERENSER	46
8. BILAGOR.....	51
8.1 UTSKICK - INFORMANTFÖRFRÅGAN	51
8.2 INTERVJUGUIDE.....	52

Tack!

It's been a long time coming och det har väntats och kämpats, men nu så är uppsatsen färdigställd!

Mitt innerligaste tack vill jag ge till alla informanter för er tid och för era generösa och spännande reflektioner kring ert arbete och engagemang. Ni utför ett viktigt arbete!

Ett mycket stort TACK till min mycket tålmodiga, generösa och insatta handledare Viveka Enander, som har lotsat mig genom uppsatsprocessens olika krisfaser och påfrestningar med en fin kombination av tillförsikt och tilltro. Tack för din öppna dörr och för att du hjälpte mig att göra det personliga (och politiska) akademiskt!

Varmt tack till er som har läst, kommit med tips och stöttat: Anette & Ulla på Korsvägen, Malin Jönsson, Sofia Kuldius och Katarina Björkgren. Det hade inte gått utan er kompetens, klokhets, blida ögon och ihärdiga hejarop!

Mitt kärleksfullaste tack till min livspartner och ledstjärna Bettina, som har följt mig längs med kvinnojoursfärden i vått och torrt. *Obožavam te.*

Alla har ni funnits med mig under denna uppsatsprocess, tack för det!

Dolori

Göteborg, september 2013

1. Inledning

1.1. Bakgrund och relevans för socialt arbete

Inspirationen till denna uppsats kommer från mitt tidigare ideella engagemang och yrkesverksamhet på kvinnojour. På kvinnojouren möter och stöttar anställda och ideella jourkvinnor våldsutsatta kvinnor och deras barn till exempel genom att erbjuda skyddat boende, samtalskontakt, rådgivning och stöd i kontakten med myndigheter. Många kvinnojouren bedriver dessutom opinionsbildande och utåtriktad verksamhet i form av manifestationer, föreläsningar och utbildningar om mäns våld mot kvinnor/våld i nära relationer med mera. Det här är en sektor av socialt arbete som traditionellt sett inte har organiserats i kommunal eller statlig regi i Sverige. De flesta kvinnojouren i Sverige drivs och har alltid drivits på frivillig basis av ideella föreningar med styrelser av invalda medlemmar som styrande organ (Eduards 2005; Jeffner 1999; Svensson 2005). En del kvinnojouren har anställda (med olika utbildnings- och erfarenhetsbakgrund), medan vissa enbart har tillgång till ideella, eller jourkvinnor som är en den vanligaste titeln på de ideellt verksamma i kvinnojourensvärlden (också de med olika bakgrund). Det finns ett fåtal kvinnojouren i kommunal och privat regi, samt sådana som drivs av ekonomiska föreningar, men majoriteten av kvinnojouren i Sverige har ideell förening som organisationsform.

Jag började min bana på kvinnojouren som ideell jourkvinna medan jag läste till socionom. Som feminist var jag nyfiken inför vad det innebar att verka i en starkt idéburen, vilket i detta sammanhang (också) vill säga feministisk, förening som bedrev ett socialt arbete med våldsutsatta kvinnor och barn. Några år senare blev jag anställd på en ideell kvinnojour där jag samarbetade med ideella jourkvinnor. I mötena med dem uppstod ett intresse från min sida att vidare undersöka drivkrafter bakom och tankar kring detta ideella sociala arbete hos dem som utför det. Vilka idéer har jourkvinnor idag om sitt engagemang?

De idéer som har präglat svenska kvinnojouren liknar de idéer som har förekommit, och fortfarande förekommer, inom kvinnojouren i andra västerländska länder. Jag har samlat dessa idéer och konstruerat ett samlingsbegrepp för dem: *bärande element*. I denna uppsats fyller de en funktion som teoretiskt ramverk och beskrivs som ideologiskt motiverade organisationsprinciper inom kvinnojourensvärlden (se kapitel 3.2). De bärande elementen har sina rötter i 1970-talets västerländska kvinnorörelse, eller vad som kallas ”den andra vågens kvinnorörelse” (Brückner 2001; Elman 2003; Lerner & Allen 2009; McMillan 2002 & 2007). Inom feministisk forskning och inom den västerländska kvinnorörelsens historieskrivning talar man om vågor för att påtala intensifieringen i rörelsens aktivitet, vilket inte behöver betyda att rörelsen slutar existera *mellan* vågorna. Ett kollektivt politiskt engagemang i kvinnofrågor har snarare omformats enligt den tid och kontext rörelsen har förhållit sig till. Dahlerup (2006) är en av de kvinnorörelseforskare som argumenterar för att det har funnits en kontinuitet i kvinnorörelsens existens samtidigt som rörelsen har präglats av föränderlighet. Den första vågen av kvinnorörelse ägde rum under 1900-talets första decennier och rörelsen fokuserade bland annat på kampen för kvinnors rösträtt, men även på sexualpolitiska frågor så som förhindrandet av prostitution som då sågs som ett hot mot den borgerliga gifta kvinnan. Under kvinnorörelsens andra våg var återigen sexualpolitiska frågor i fokus. Under denna våg tog en ny feministisk ideologi form; radikalfeminismen, som präglade stora delar av diskursen i den dåvarande kvinnorörelsen (Gemzöe 2006). Kvinnojouren i Sverige är sprungna ur och sammanlänkade med denna andra våg av kvinnorörelse och kan genom sin ursprungliga organisation och arbetsmetoder tillskrivas ett hemmahörande i en social rörelse, eller en

kvinnajoursrörelse (Eduards 2005; Jeffner 1999; Svensson 2005). Huruvida kvinnajoursrörelsen i sin helhet har en radikalfeministisk bakgrund tvistar forskarna om. I USA finns exempel på kvinnajourer som har rötter i ett filantropiskt, eller välgörenhetsbaserat, socialt arbete eller i ett mer behandlingspräglat och professionellt socialt arbete (Johnson 1981). För den svenska och norska kvinnajoursrörelsen har ett nära samarbete med välfärdsstaten haft ett starkt inflytande på respektive kvinnajoursrörelses organisering och värdegrund, vilket har resulterat i ett ambivalent förhållningssätt gentemot radikalfeministiska idéer. Icke desto mindre är radikalfeminismen en ideologi som de flesta kvinnajourer har fått och fortfarande får förhålla sig till (Elman 2003; Morken & Selle 1991).

Upptakten till kvinnajoursrörelsen var just den västerländska kvinnorörelsens analys av och aktivism mot mäns våld mot kvinnor, som vilade på en strukturell analys av våldet (Jeffner 1999; Svensson 2005). Med en strukturell analys menade rörelsen att våldet var den yttersta konsekvensen av en ojämlik social maktrelation mellan könen. Med denna analys och medföljande aktivism lyckades rörelsen politisera våldet mot kvinnor, det vill säga göra det till en samhällsfråga, vilket var en radikal landvinning då våldet tidigare hade betraktats och behandlats som en privat familjeangelägenhet (Jeffner 1999; Svensson 2005). Aktivismen kring frågan om mäns våld mot kvinnor lade grunden för kvinnajourerna och kvinnajoursrörelsen såväl i Sverige som internationellt (Brückner 2001; Elman 2003; Jeffner 1999; Lerner & Allen 2009; McMillan 2002, 2007; Svensson 2005).

I Sverige startade de första två kvinnajourerna: Kvinnohuset i Göteborg och Alla kvinnors hus i Stockholm som telefonjourer 1978. Grundtanken bakom kvinnajoursrörelsen var, och är fortfarande på många kvinnajourer, en sorts ”kvinna till kvinna” - devis, det vill säga att kvinnor hjälper våldsutsatta kvinnor. Man talar också om kvinnajouren som en separatistisk organisation, det vill säga en organisation enbart för, av och med kvinnor. Kvinnojouren är således idéburna organisationer vars grund vilar på en idé om att motverka kvinnors samhälleliga underordning, alltså en vision om social jämlikhet mellan könen. Utifrån denna idé väljer vissa jourer att definiera sig som feministiska verksamheter, medan andra väljer att betona att de utför ett jämställdhetsarbete (Eduards 2005; Enander, Holmberg & Lindgren 2013; Jeffner 1999; Svensson 2005). I första hand gör kvinnajourerna detta genom att hjälpa våldsutsatta kvinnor och deras barn, men också genom aktivt opinionsbildande arbete. Just denna historiska och ideologiska förankring gör att många kvinnajourer i Sverige fortfarande förhåller sig till och beskriver sig som en del av ”kvinnajoursrörelsen”. Detta har naturligtvis satt stora spår i de enskilda kvinnajoursverksamheterna. Det intresserade mig att ta reda på vilka spår kvinnajoursrörelsen hade satt i ideella jourkvinnor som har andra incitament till sitt arbete på kvinnajour. Vilka idéer grundar de sitt frivilliga engagemang på?

Vad gäller praktiskt socialt arbete, är kvinnajourerna även intressanta som ”välfärdsproducenter” (Eduards 2005; Lehrner & Allen 2009; SOU 1993:82). Dagligen bedrivs ett ideellt, och på många kvinnajourer även avlönat, arbete på kvinnajourer i hela Sverige där man bistår våldsutsatta kvinnor och deras barn med skyddat boende, rådgivning, samtal och samordning av myndighetskontakter. Därför blir kvinnajourer som organisation och dess utförare relevanta att undersöka inom den akademiska disciplinen socialt arbete. Kvinnojouren i Sverige har även utvecklats och differentierats i takt med samtiden vad gäller politiska och ideologiska strömningar i våldsdiskursen. Det finns idag verksamheter i ideell, kommunal och privat regi med både kvinnor och män som anställda och medlemmar och som vänder sig till fler eller mer specifika klienter/hjälpsökande. Det finns verksamheter som erbjuder stöd till specifika målgrupper, så som boenden med plats för våldsutsatta kvinnor med missbruksproblematik, boenden för personer utsatta för hedersrelaterat våld och

förtryck, skyddat boende för HBTQ-personer, en kvinnojour som vänder sig till muslimska kvinnor, o.s.v. Frågan är vad denna utveckling har inneburit för dagens kvinnojour rörelse och för dess fortsatta existens som just social rörelse? Är det möjligt att se några tendenser i nutid och inför framtiden i mina informanternas berättelser om sitt engagemang?

I skrivande stund pågår dessutom en förberedande diskussion inom kvinnojoursvärlden gällande utförande av stödinsatser och ansvarsfördelning mellan kommun och ideella kvinnojourer. Diskussionen har pågått under några års tid och baserar sig på Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2009:22) och handbok om Socialstyrelsens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld (Socialstyrelsen 2011). Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag ansvaret att utöva tillsyn på kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor och barn samt bland annat utvärdera och kvalitetsutveckla arbetet på ideella kvinnojourer. Det tydliga intresset ifrån statligt håll har välkomnats men även problematiserats av kvinnojourerna. Vad kommer uppförda riktlinjer och kommuners åtföljande krav på upphandling av och avtal med kvinnojourer innebära för kvinnojourerna som verksamhet, men också för kvinnojour rörelsen i stort? Kommer det att finnas plats för ett ideellt engagemang på framtida kvinnojourer eller innebär statliga direktiv en större professionalisering och till och med kommunalisering av kvinnojourerna? Diskussioner kring legitimitet, autonomi, ökat ekonomiskt stöd och medföljande förpliktigande, samt eventuellt paradigmskifte baserat på kvinnojourers identitet som gräsrotsrörelse kontra välfärdsproducent, är exempel på teman som debatteras (ROKS 2013; SKR 2011). Pågående diskussioner gör kvinnojourskontexten intressant och relevant att beforska inom socialt arbete. De är också bakomliggande inspirationskällor till denna uppsats.

2. Problemformulering

Med uppsatsen har jag för avsikt att belysa enskilda jourkvinnors reflektioner kring sina motiv och uppdrag som jourkvinnor i kvinnojourskontexten. Vad finns det för tankar kring vad som kallas ett idéburet ideellt arbete på kvinnojourer? Vad är det som gör att dessa kvinnor väljer att ägna sin fritid åt ideellt arbete på kvinnojour? Vilka motiv finns bakom engagemanget och hur ser man på det man gör och den värld man är verksam i? För mig är det intressant att undersöka informanternas tankar kring sitt uppdrag och sammanhang och sätta det i relation till kvinnojour rörelsens rötter. Är idéerna liknande dem under rörelsens begynnelse eller finns det andra idéströmningar idag? Pågående diskussioner inom kvinnojoursvärlden som berör nya riktlinjer, kvalitetssäkring och en roll som socialtjänstutförare vittnar om en social rörelse under förändring. Det hade varit intressant att undersöka hur flera av rörelsens medlemmar eller verksamma förhåller sig till en sådan förändring. Storleken på en C-uppsats tillåter mig dock inte att utforska detta närmare. För att begränsa mig har jag valt att fokusera på några av det ideella arbetets utförare, eftersom de ideella historiskt har varit stommen i kvinnojour rörelsen (Dobash & Dobash 1987; Eduards 2005; Elman 2003). De ideella har också, åtminstone till viss del, andra incitament än avlönade anställda på kvinnojour då de utför detta arbete på frivillighetsbasis. Jag vill bland annat ta reda på vad dessa incitament kan innebära för mina informanter. Det är inte min intention att ge en allomfattande bild av kvinnojourer och jourkvinnor, eller idéerna kring det ideella arbetet på kvinnojourer, utan snarare ge en inblick i hur tankegångarna hos några individer kan se ut kring deras engagemang och relatera dem till kvinnojour rörelsen som kontext och dess idéhistoria.

2.1 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att belysa enskilda ideella jourkvinnors syn på kvinnojourströrelsen och på sitt engagemang i denna rörelse. Syftet kan delas upp i följande frågeställningar:

- Vilka motiv uppger jourkvinnorna för sitt ideella engagemang i kvinnojourer?
- Hur ser de på sitt uppdrag?
- Hur ser de på kvinnojourer som verksamhet och rörelse?
- Hur förhåller sig jourkvinnorna till bärande element i kvinnojourströrelsen?

2.2 Avgränsningar och positioneringar

Som tidigare beskrivet är fokus för uppsatsen ideella jourkvinnor. Det är just deras position och funktion som frivilligt engagerade som har intresserat mig. Här utgör till exempel inte en lön en motiverande faktor till att vara verksam på kvinnojour. På så vis har jag exkluderat anställdas berättelser om sitt arbete på kvinnojour. Denna avgränsning motiverar jag utifrån det formulerade syftet med studien, som anges ovan.

Ytterligare en avgränsning har gjorts vad gäller valet av kontext. Jag har valt att kontextualisera den svenska kvinnojourströrelsen utifrån en västerländsk kvinnojourströrelse, något som jag är medveten om är problematiskt på så vis att det exkluderar andra kvinnojourströrelser och därmed ger en långt ifrån rättvis bild av kvinnojourströrelsen ur ett globalt perspektiv. Med detta val åsidosätter jag perspektiv och röster som hade kunnat ge en vidare förståelse av rörelsen och mitt insamlade material. Samtidigt har denna avgränsning varit nödvändig för att begränsa uppsatsens omfång. Min intention har inte varit att ge en (helhetlig) bild av en global kvinnojourströrelse. Mitt kontextualiseringsförfarande bör istället betraktas som en avgränsad beskrivning av ett specifikt sammanhang.

Kapitel 3 utgör uppsatsens teoretiska ramverk. Där behandlar jag bland annat teorier om sociala rörelser och frivilligt socialt arbete generellt och kvinnojourströrelsens organisationsprinciper specifikt. Här använder jag begreppet ”socialt kön” som en medveten positionering från min sida baserad på en socialkonstruktivistisk analys av kön (och identitet). En socialkonstruktivistisk positionering gällande kön innebär att ställningsstagande för att kön (om)skapas i en social kontext, i motsats till förståelsen av kön som något biologiskt essentiellt (Butler 1999; de Beauvoir [1949] 2002). Det går även att argumentera för att min konstruktion av bärande element (ideologiskt motiverade organisationsprinciper inom kvinnojourströrelsen, se kapitel 3.2) är ett utslag av en egen förförståelse och positionering som feminist, något som problematiseras i olika delar av kapitel 4.

Väl medveten om att jag med mina valda avgränsningar bidrar till att reproducera en västerländsk, ”vit”, och heteronormativ historieskrivning uppmanar jag läsaren till kritiskt läsning av uppsatsen. En intersektionell analysram, som beskriver samspelet mellan olika maktstrukturer baserade på kön, klass, ras/ethnicitet, sexualitet, funktionalitet, ålder o.s.v., hade möjliggjort en annan och kanske vidare beskrivning av kvinnojourströrelsen och en flerdimensionerad analys av mina informanternas resonemang (de los Reyes & Mulinari 2005). Samtidigt vill jag återigen vara tydlig med att jag inte har ämnat ge en allomfattande bild av kvinnojourer eller jourkvinnor och (därmed) inte heller av en global kvinnojourströrelse. Däremot hyser jag en förhoppning att studien ska ge en inblick i en komplex social rörelse med rötter i ett frivilligt socialt arbete och bidra till diskussioner därom.

3. Kvinnojoursrörelsen – en social rörelse byggd på frivilligt socialt arbete

I detta kapitel avser jag att länka kvinnojoursrörelsens idéhistoria till teoretiska begrepp inom studier av sociala rörelser för att ge en forskningsbaserad och teoretisk ram till mina insamlade data. Den forskning som närmast anknyter till uppsatsens ämne berör å ena sidan kvinnojoursrörelsen å andra sidan frivilligt socialt arbete generellt och både dessa forskningsområden kommer att beröras. Vidare menar jag att det även är relevant att belysa hur sociala rörelser uppkommer och verkar eftersom de ideella kvinnojourerna i Sverige är sprungna ur kvinnojoursrörelsen. På så sätt ämnar jag ge en bakgrund till sammanhanget som mina informanter är verksamma i.

3.1 Kvinnojoursrörelsen

Forskning, särskilt kvalitativ sådan, med specifik inriktning mot det ideella arbetet på kvinnojourer i Sverige är marginell. Jag har därför även tagit del av svensk och internationell forskning om kvinnojoursrörelsens historia samt dess organisering och utveckling i flertalet västerländska länder, eftersom den svenska kvinnojoursrörelsen har historiska kopplingar till och gemensamma nämnare med andra västerländska kvinnojoursrörelser (Elman 2003). Forskningen jag har använt mig av beskriver bland annat rörelsens uppkomst och initiala grundidéer, så som idealiteten men också professionaliseringens och därmed även institutionaliseringens senare intåg i rörelsen och i kvinnojoursverksamheterna (Brückner 2001; Dobash & Dobash 1987; 1992; Eduards 2005; Elman 2003; Lehrner & Allen 2009; McMillan 2007; Morken & Selle 1991).

Lehrner och Allen (2009: 656-676) påtalar bristen på forskning om sociala rörelseaspekter inom den amerikanska kvinnojoursrörelsen och hävdar att rörelsen främst har studerats utifrån ett utförarperspektiv, eller som *service provider*. Det förekommer forskning som pekar på att den amerikanska kvinnojoursrörelsen har fler ursprung och inslag än 1970-talets feministiska kvinnorörelse (Johnson 1981). Samtidigt råder en viss konsensus om att kopplingar till denna rörelse är uppenbara och omöjliga att frångå vid studier av en eller flera kvinnojoursrörelser, just för att de initierades och växte i omfattande takt i en historisk och expansiv social rörelsekontext djupt präglad av den amerikanska medborgarrättsrörelsen, Vietnam-rörelsen och andra vågens kvinnorörelse (Dobash & Dobash 1987; Elman 2003; Lehrner & Allen 2009). De olika perspektiven inom forskning om kvinnojoursrörelsen är också symtomatiska på de olika perspektiv som råder inom själva kvinnojoursrörelsen, som är långt ifrån en homogen rörelse (Elman 2003; Lehrner & Allen 2009; Johnson 1981; McMillan 2001).

Dobash och Dobash (1987; 1992) forskning betonar kvinnojoursrörelsens feministiska ursprung. De har jämfört den amerikanska och den brittiska kvinnojoursrörelsen (*the battered womens movement*) som tog sin början i England, där den första kvinnojouren, eller skyddade boendet, startades av en uttalat feministisk grupp 1972. Dobash & Dobash (1987: 169-179) menar att kvinnojourerna påtog sig ett lokalt uppdrag i och med initiering och drift av kvinnojoursverksamheter, men också formulerade nationella och globala mål där förändrad lagstiftning och bekämpandet av mäns våld mot kvinnor och de maktstrukturer som sanktionerar våldet stod på agendan.

Mer aktuell forskning kring den amerikanska kvinnojoursrörelsen står Lehrner och Allen (2009) för. De talar om *the domestic violence movement*, med ursprung i 1970-talets amerikanska sociala rörelsekontext. De menar att de amerikanska kvinnojourerna lade grunden för en socialpolitisk förståelse av mäns våld mot kvinnor som en effekt av

samhällsstrukturer som bygger på mäns överordning gentemot kvinnor, men menar att den amerikanska kvinnojourerörelsen över tid har fått kompromissa bort sin samhällsförändrande ambition. Utifrån intervjuer med anställda i olika verksamheter inriktade mot socialt arbete med våld i nära relationer, eller *domestic violence*, i USA visar Lehrner och Allen på diskrepanser mellan olika informanternas förståelse och kunskap om kvinnojourerörelsen. De menar att de yngre informanterna saknar en historisk kunskap och förståelse av rörelsen, samtidigt som de äldre med rötter i rörelsen också har kompromissat med ideal och värdegrund för att möta förändringar och nya villkor för kvinnojourernas arbete. Lehrner och Allen menar att det har skett en avpolitiserings av det praktiska kvinnojourarbetet till förmån för en betoning på professionalitet och praktiska insatser. En samhällsförändrande ambition har marginaliserats i det dagliga arbetet på amerikanska kvinnojourer och upphandlingar har inneburit andra mål och inriktningar för verksamheterna, än just samhällsförändring. Samtidigt lyfter de också fram att den amerikanska kvinnojourerörelsen inte har varit förmögen att inkludera minoriteter i rörelsen och på så sätt gått miste om både kraft och förnyelsemöjligheter.

Johnson (1981) beskriver en komplex och mångsidig amerikansk kvinnojourerörelse, som han refererar till som *the shelter movement* och hävdar att denna ursprungligen inte hade sina rötter i en feministisk rörelse, men påpekar samtidigt att många enskilda amerikanska kvinnojourer har en feministisk historia och värdegrund. Johnson menar att den amerikanska kvinnojourerörelsen har haft en konfliktfylld relation med 1970-talets kvinnorörelse och hävdar att kvinnojourerörelsen i USA framför allt har präglats av mångfald och heterogenitet vad gäller värdegrund och organisering. Fler av de första kvinnojourerna i USA hade bland annat rötter i filantropiskt, eller välgörenhetspräglad, ideellt socialt arbete med begynnelse under 1850-talet, medan andra kvinnojourverksamheter, som startade under 1960-talet, har sitt ursprung i en organisation för självhjälpsgrupper för anhöriga till missbrukare; Al-Anon. Mångfalden inom den amerikanska kvinnojourerörelsen har inneburit att de enskilda kvinnojourerna har anpassat sina verksamheter efter lokala förutsättningar, det vill säga efter den lokalt förda socialpolitiken och lokala välfärdsaktörer så som sociala företag och sponsorer. Johnson menar att mångfalden och anpassningsstrategierna har varit nödvändiga för att ge stöd åt en heterogen befolkning, men också för de enskilda kvinnojourernas kontinuitet och överlevnad eftersom ideella insatser inte har varit tillräckliga i relation till behoven. Johnson kallar dessa strategier för *resource mobilization*. Dock har anpassningen också inneburit ett hot mot kvinnojourernas särart och självständighet eftersom kraven för att erhålla ekonomiskt stöd har inneburit krav på förändring av både målgrupper och insatser. På så vis har de flesta amerikanska kvinnojourer, med eller utan feministisk värdegrund, blivit föremål för upphandlingar och vad Johnson kallar *transinstitutionalization*, vilket innebär att kvinnojourer bland annat har blivit utförare av vad som tidigare kan ha varit andra samhällsinstitutioners arbete, till exempel behandling av våldsutövare som traditionellt sett har varit kriminalvårdens uppdrag. Genom (trans)institutionaliseringen har kvinnojourer omdefinierats och omorganiserats av externa aktörer till verksamheter som har följt den lokala socialpolitiska välfärdsagendan, snarare än verksamheternas ursprungliga agenda och värdegrund (Johnson 1981: 827-841).

En liknande utveckling inom den tyska kvinnojourerörelsen beskriver Brückner (2001:769-778) och redogör för rörelsens feminist-aktivistiska begynnelse och senare dilemma att upprätthålla rörelsens ursprungliga värdegrund i det dagliga, allt mer professionaliserade arbetet. Även Morken och Selle (1991: 1-37) diskuterar den norska kvinnojourerörelsens kompromissande med dess grundläggande idéer som effekt av en nära relation till välfärdsstaten. Morken och Selle beskriver hur de norska kvinnojourernas beroende av

ekonomiska bidrag från och samarbete med välfärdsstaten möjliggjorde en liknande professionaliseringsutveckling av kvinnojourerna som i Tyskland, på bekostnad av de norska jourernas tidigare autonomi och värdegrund. En nordisk kontrast står Keskinens (2005: 31-48) forskning för, som visar att kvinnojourerna i Finland har sina rötter i ett professionellt socialtjänstbaserat arbete där familjebehandling utgjorde den främsta arbetsmetoden. I Finland har feministiska idéer och element inkorporerats i mindre utsträckning över tid på kvinno- och familjjourerna, men var alltså inte grundläggande för de första finska jourerna i slutet av 1970-talet.

Forskningen om kvinnojourrörelsen och om kvinnojoursarbete har i likhet med den generella sociala rörelser-forskningen, eller forskning som studerar andra specifika sociala rörelser, funnit resultat som visar på vad som verkar vara den oundvikliga institutionaliseringen av sociala rörelser som verkar under en längre tid (della Porta & Diani 1999; Wennerhag et al. 2006, Wettergren & Jamison 2006a; 2006b). Samtidigt visar den också på kvinnojourrörelsens komplexitet och icke-homogena historia vad gäller ursprung och ideologi, vilket i sin tur har resulterat i (kvinno)jourverksamheter världen över med olika värdegrund och existensvillkor och på så vis en sorts mångfald men även fragmentisering av rörelsen.

Elman (2003: 94-113) har jämfört den brittiska, den amerikanska och den svenska kvinnojourrörelsen och beskriver att den svenska kvinnojourrörelsen följde i de brittiska och amerikanska kvinnojourrörelsernas kölvatten. En avgörande skillnad vad gäller den svenska kvinnojourrörelsen var dock dess initiativtagares kopplingar till etablerade politiska partier bland annat genom medverkan i olika partipolitiska kvinnoförbund, snarare än medverkan i en autonom feministisk grupp eller rörelse, vilket ofta var fallet med den brittiska och den amerikanska kvinnojourrörelsens initiativtagare. Många av initiativtagarna i Sverige definierade sig inte som feminister i dess radikalpolitiska aspekt, utan främst som kvinnorrätt- och kvinnofridsaktivister och den svenska kvinnojourrörelsen har fortsättningsvis haft en komplex relation till feminism (Elman 2003; McMillan 2001). I likhet med den norska kvinnojourrörelsen, menar Elman att den svenska kvinnojourrörelsen haft nära samröre med den institutionaliserade välfärdsstaten och dess beslutsfattare. Många av rörelsens nyckelpersoner har alltså haft vanan att arbeta inifrån ett institutionaliserat system, till skillnad ifrån de brittiska kvinnojouraktivisterna som hade en utifrånposition. Elman menar att de svenska kvinnojouraktivisterna fick ge avkall på samhällsförändrande ambitioner och gräsrotsorganisering på grund av sitt nära samarbete och beroende av välfärdsstaten. På så vis lades grunden för de svenska kvinnojourerna som i första hand välfärdsproducenter, eller insatsutförare och en avpolitisering av kvinnojourers verksamhet.

Eduards (2005) beskriver hur den svenska kvinnojourrörelsen allt mer har blivit en ”servicerörelse” där man i första hand organiserar och utför stödinsatser till våldsutsatta kvinnor och barn, snarare än en rörelse med och för våldsutsatta kvinnor. Eduards statsvetenskapliga analys är i paritet med flera frivilligforskare som hävdar att utvecklingen inom frivilligorganisationerna har inneburit ett skifte ifrån vad man kallar ”röst”, eller en företrädande och opinionsbildande roll, till ”service”, det vill säga att organisationerna alltmer har blivit verksamhetsbetonade utförare av insatser och tjänster (Lundström & Wijkström 1995; Trägårdh 2010; von Essen & Svedberg 2010). Eduards menar att kommuners ökade serviceförväntningar på kvinnojourer har inneburit ett ogiltigförklarande av kvinnojourernas expertis. Även synen på många kvinnojourers organisationsprinciper baserade på kön och kvinnosolidaritet betraktas som oprofessionella och odemokratiska på kommunnivå, skriver Eduards som dock menar att kvinnojourerna står för en alternativ demokratisk praktik med

feministisk analys och politisk handling som grundstomme. Hon menar vidare att kvinnojoursverksamheten har legitimerat och hållit kvinnorörelsen vid liv genom att möjliggöra införskaffandet av ett eget rum och mötesplats som även har kunnat användas som politiskt forum. På så sätt har kvinnojourerörelsen lyckats bevara den sista resten av 1970-talets kvinnorörelse. Genom att permanenta dessa mötesplatser och där även bedriva kvinnojoursverksamhet har kvinnojourerörelsen institutionaliserat en platt gräsrotsrörelse. Institutionaliseringen har dock medfört redovisnings- och professionaliseringskrav, en trend som går att spåra i utvecklingen av amerikanska kvinnojourer över tid som Johnson (1981) beskriver. Framtida utmaningar står vid dörren för kvinnojourerna i Sverige, enligt Eduards, i form av ökade professionaliseringskrav och ett ifrågasättande av kvinnojourernas kompetens gällande mäns våld mot kvinnor.

3.2 Bärande element i kvinnojourerörelsen

Utifrån litteraturen och egen förförståelse formuleras nedan ett antal bärande element inom kvinnojourerörelsen som berör dess historia och organisation och, vilket jag kommer att återkomma till, dess kollektiva identitet. Det är möjligt att betrakta de bärande elementen som ideologiskt motiverade organisationsprinciper inom kvinnojourerörelsen och som principer som bidrar till kvinnojourerörelsens specifika organisation och utveckling. Jag har valt att konstruera och använda dem som ytterligare teoretisk ram för en djupare förståelse av kontexten uppsatsen behandlar.

3.2.1 "Det personliga är politiskt" - ett strukturellt perspektiv på mäns våld mot kvinnor

Det välkända feministiska postulatet "Det personliga är politiskt" (Hanisch 1969) formulerades under kvinnorörelsens andra våg och är ett av rörelsens mest använda slagord. Med detta ifrågasätter kvinnorörelsen dikotomin mellan det personliga och det allmänna, eller det privata och det offentliga. Kvinnojourerörelsen har använt slagordet för att visa på kopplingen mellan kvinnors personliga erfarenheter av mäns våld och en strukturell, samhällelig maktordning där den sociala gruppen män är överordnad den sociala gruppen kvinnor, eller vad som också har benämnts som könsmaktsordningen (Jeffner 1999; Svensson 2005). Idag är förekomsten av mäns våld mot kvinnor erkänt som ett samhällsproblem så väl nationellt som globalt. I Sverige finns en av regeringen sammanställd handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (Regeringens skrivelse 2007/08:39). På global nivå antog FN deklarationen om avskaffandet mot våld mot kvinnor 1993 och WHO (2013) betraktar idag mäns våld mot kvinnor som en global pandemi. Kvinnors erfarenheter av mäns våld har på så vis lyfts till en kollektiv och (därmed) strukturell nivå, det personliga har blivit politiskt genom samhälleliga och globala deklarationer, lagstiftning och specifika handlingsplaner inom bland annat kommunala och regionala verksamheter (Bender 1999). I Sverige har politiseringen av mäns våld mot kvinnor bland annat resulterat i en särskild lagparagraf, SoL 5:11¹, som understryker att kommunerna har yttersta ansvaret för att ge våldsutsatta kvinnor och barn stöd. Denna politiska händelseutveckling borde man till stor del kunna tillskriva kvinnojourerörelsen och dess oppositionella relation till vad som inom rörelsen beskrivs som ett hegemoniskt patriarkat som möjliggör strukturellt våld mot kvinnor.

3.2.2 Separatism

Separatism i en kvinnorörelsekontext innebär en idé och organisationsform som bygger på enkönad organisering av och med kvinnor. Framför allt har separatismen sina rötter i en radikalfeministisk värdegrund som hävdar att kvinnors samhälleliga underordning är en effekt

---

¹ Socialtjänstlag (SFS 2012:776)

av en könsmaktsordning, det vill säga att kvinnor ytterst förtrycks på grund av sin könstillhörighet (Gemzöe 2006). Ur ett radikalfeministiskt perspektiv kan kvinnoseparatistisk organisering innebära ett motstånd mot denna maktordning och ett erbjudande om en stärkande och trygg tillflyktsort för kvinnor. French (1986) skriver att separatismen snarare är en hållning än rörelse och därmed kan den tillämpas i vissa delar av en rörelse (ex. separatistiska kvinnojourer), men inte i andra (ex. icke-separatistiska kvinnojourer). Det radikalfeministiska perspektivet förordar enkönade forum för kvinnor som en nödvändighet i stärkandet och organiserandet av kvinnorörelsen och i förlängningen även kvinnojourrörelsen (Gemzöe 2006). Historiskt har separatismen varit den gängse organisationsformen inom kvinnojourrörelsen och den har bidragit till stora interna så väl som externa debatter just för dess radikalfeministiska ursprung. Separatismen var också en av orsakerna bakom splittringen av rörelsen 1996, då en grupp aktiva inom den då enda riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige, ROKS, bröt sig ur organisationen och bildade en ny och uttalat icke-separatistisk riksorganisation: SKR, eller Sveriges kvinnojourers riksförbund (Eduards 2005; Enander, Holmberg & Lindgren 2013). ROKS (2010) har fortsatt förespråka separatism som idé och organisationsform och statuerar i sina stadgar att föreningar (det vill säga kvinnojourer) som önskar vara medlemmar i ROKS endas ska ha kvinnor som medlemmar.

3.2.3 Systerskap

Systerskap kan betraktas som en praktik baserad på gemenskap och solidaritet mellan kvinnor i syfte att stärka kvinnor (Gemzöe 2006). Eduards (2005) menar att ett av fundamenten i kvinnojourrörelsens organisering är icke-hierarkiska och solidaritetsdominerande organisationsprinciper, i likhet med de principer som var karaktäristiska för andra vågens kvinnorörelse. Kvinnojourrörelsens starkaste budskap är att alla kvinnor riskerar att drabbas av våld så länge samhället inte är jämställt (Bender 1999). Genom att kvinnor solidariserar och organiserar sig med andra kvinnor och därmed praktiserar systerskap ska våldet och kvinnoförtryckande samhällsnormer bekämpas. Systerskapets praktik baseras således på en icke-hierarkisk relation kvinnor emellan och appellerar samtidigt till kvinnojourrörelsens gräsrotsrötter där ursprungsprincipen byggde på ideellt snarare än professionellt arbete (Dobash & Dobash 1987; Elman 2003; Lehrner & Allen 2009; Eduards 2005). På så sätt går även systerskap hand i hand med ”kvinna-till-kvinna”-tanken som presenteras närmare nedan.

3.2.4 Kvinna till kvinna

I kvinnorörelsen har det gjorts flertalet ansatser att skapa icke-hierarkiska organisationsformer, eller platta organisationer. Wettergren och Jamison (2006b) menar att denna strävan baseras på en kritik mot rådande etablerade samhällssystem- och normer (se även Svensson 2005). Kvinnojourrörelsen har använt sig av devisen ”kvinna till kvinna” för att understryka ursprungsidén om att rörelsen och det arbete som den bedriver ska bygga på kvinnors kollektiva erfarenheter av våld (Dobash & Dobash 1992). Ett exempel på kvinna till kvinna organisering var de så kallade basgrupperna i kvinnorörelsen. De var informella och platta samtalsgrupper som syftade till att giltiggöra kvinnors kollektiva erfarenheter. Det är också i dessa basgrupper som kvinnojourrörelsen har sina rötter hävdar Jeffner (1999) och Svensson (2005). Att arbeta utifrån en kvinna-till-kvinnadevis möjliggjorde även ett deltagande för kvinnor i rörelsen oavsett (parti)politisk övertygelse (McMillan 2001; Svensson 2005). Tanken var att kvinnor i egenskap av att vara just kvinnor skulle möta och hjälpa andra kvinnor och på så vis motverka ett uppdelande i ett vi, det vill säga de icke-våldsutsatta experterna, och ett dem, de våldsutsatta och hjälpbehövande klienterna. Initialt eftersträvade kvinnojourrörelsen således en symmetrisk relation, det vill säga en relation på lika villkor, mellan hjälpsökande och hjälpare kvinnor där de hjälpsökande kvinnorna kunde

normaliseras istället för patologiseras eller stigmatiseras, vilket man menade att behandling och terapi kunde leda till. Kvinna-till-kvinnadevisen baserades på en radikalfeministisk analys om att alla kvinnor i någon grad utsätts för sexualiserat våld och därmed delar gemensamma erfarenheter (Gemzöe 2006). Med kvinna-till-kvinna tog kvinnojour rörelsen tydligt avstånd ifrån en professionell och hierarkisk relation mellan hjälpare och klient (Dobash & Dobash 1992; Jeffner 1999; Svensson 2005). Kvinna-till-kvinna kan således betraktas som organisationsprincip samt praktik med utgångspunkt i den kollektiva identiteten kvinna, som kan ses som central för kvinnojour rörelsens organisation och arbete. Detta kommer att beskrivas närmare under rubrikerna 3.3.1 och 3.3.2.

3.2.5 Empowerment

Parallellt med idéer om kvinnojourer som icke-hierarkiska gräsrotsverksamheter där mötet mellan de verksamma och de hjälpsökande skulle präglas av ömsesidighet och icke-professionalism förekom tidigt även tankar om att kvinnojourarbetet skulle innebära hjälp till självhjälp, eller empowermentbaserat arbete (Svensson 2005). Att hjälpa våldsutsatta kvinnor att hjälpa sig och stärka sig själva innebar att hjälpa dem att ta ansvar för sina egna liv. Denna form av empowermentbaserat arbete menar rörelsen att kvinnojourerna är mest lämpade att bistå med då de genom ett icke-hierarkiskt stöd ifrån andra kvinnor syftar till att normalisera och stärka våldsutsatta kvinnor genom att koppla ihop den enskilda våldsutsatta kvinnans erfarenheter av mäns våld med kvinnors gemensamma erfarenheter av mäns våld (Bender 1999). Empowerment som grundprincip inom kvinnojour rörelsen formulerades därigenom som motsats, eller kontrast, till ett behandlande och professionellt förhållningssätt, som betraktades som patologiserande och viktimiterande av våldsutsatta kvinnor (Jeffner 1999; Lehrner & Allen 2009).

3.2.6 Anonymitet

En annan grundprincip i den svenska kvinnojour rörelsen har varit att erbjuda möjligheten att vara anonym för stödsökande kvinnor (Eduards 2005). Denna princip är baserad på en tanke om att våldsutsatta kvinnor i första hand är kvinnor med en kollektiv erfarenhet av våld som inte kan härledas till egenskaper hos den enskilda kvinnan utan måste förstås och därmed bemötas som en konsekvens av en ojämlik samhällelig (köns)maktordning. De som förespråkar anonymitet menar att våldsutsatta kvinnor inte ska lastas för sin utsatthet nu eller i framtiden genom att förekomma i myndigheters register på grund av en belägenhet som de inte råår för. Istället förespråkar man en icke-hierarkisk relation där ett accepterande och normaliserande förhållningssätt i en verksamhet med en särskild kompetens vad gäller kvinnors kollektiva erfarenheter av våld (Bender 1999; Eduards 2005; Svensson 2005). Kvinnojour rörelsen kopplar på så vis inte bara ihop journalföring och förekomsten i myndigheters register med en sorts stigmatisering av enskilda våldsutsatta kvinnor, utan förhåller sig även till anonymiteten som en möjlighet för våldsutsatta kvinnor att definiera sin egen situation och sina egna behov och därmed som ett motstånd mot en rådande strukturell maktordning.

Sammantaget utgör dessa bärande element historiskt viktig ideologisk men även praktisk grund för kvinnojour rörelsens arbete och organisering. En annan viktig grund, som jag kommer att återvända till, är att rörelsen bygger på frivilligt socialt arbete. Men först vänder jag mig mot forskning och teoribildning kring sociala rörelser, och därmed också till den kollektiva identitet som kvinnojour rörelsens bärande element både bygger och byggs upp av.

3.3 Sociala rörelser – definitioner och teoribildningar

Begreppet ”den sociala rörelsen” uppkom i mitten av 1800-talet och syftade främst till uppkomsten av den organiserade arbetarrörelsen som drev frågor, eller en kamp, *underifrån* och *uppåt* mot orättvisorna i det industrikapitalistiska samhället. Arbetarrörelsen fick ett starkt politiskt inflytande i Europa och likaså inom forskningen om sociala rörelser, därav benämningen av fenomenet social rörelse i singularis (Wennerhag et al. 2006).

Forskning om sociala rörelser bedrivs internationellt och är ett brett och etablerat fält inom flera teoribildningar. Den första boken på svenska om fenomenet; *Sociala rörelser – politik och kultur* (Wettergren & Jamison 2006a), ger en introduktion till forskningsfältet och presenterar några tongivande rörelser och begrepp, däribland kvinnorörelsen och kollektiv identitet. Här lyfts även aspekten att det inte förekommer eller är möjligt att tala om en enskild teori om sociala rörelser, utan att det förekommer flera skolor och perspektiv inom rörelseforskningen med rötter och förgreningar i olika ideologier och samhällsanalyser. Vad som dock återkommer i flertalet teorier om sociala rörelser är termer som berör kollektiva aspekter av sociala rörelser, så som kollektivt beteende och redan nämnda kollektiv identitet (Eyerman & Jamison 2005; Wettergren & Jamison 2006a; 2006b). Några tongivande rörelseteoretiker är sociologerna Melucci (1992; 1996) och Castells (1997) som utifrån olika positioner och teorier definierar och beskriver fenomenet social rörelse. Melucci är en av företrädarna för *identitetsparadigmet* som fokuserar på sociala rörelsers konstruktion av kollektiv identitet som grund för kollektivt handlande som syftar till social förändring. Melucci menar att en social rörelse *är* och utgår ifrån ett kollektivt handlande som baseras på solidaritet och samhörighet. Vidare står social rörelse i konflikt med etablerade samhällsnormer och (politiska) system och strävar efter att överskrida dem för att åstadkomma social förändring.

Även Castells (1997)² gör en koppling mellan sociala rörelser och identitetspolitik. Bland annat betonar han fenomenet som kollektivt handlande och (motstånd)identitet som avgörande för en social rörelsers formation. Han definierar sociala rörelser som målmedvetna kollektiva handlingar i dagens globala nätverkssamhälle, men menar samtidigt att det är de sociala rörelsernas deltagare som definierar vad rörelsen står för och är, inte forskare, motståndare eller utomstående betraktare. Istället diskuterar Castells förekomsten av tre principer hos sociala rörelser; rörelsens identitet, rörelsens motståndare samt rörelsens vision eller sociala modell.

della Porta och Dianis (1999) definition av sociala rörelser tar intryck av både Meluccis (1992) och Castells (1997) definitioner när de talar om ”the concept of a social movement”. Enligt della Porta och Diani är sociala rörelser en sorts sociala processer där aktörer med olika orientering utarbetar en gemensam värdegrund, en känsla av tillhörighet och engagerar sig i kollektiv handling. Vidare konstaterar della Porta och Diani fyra karaktäristiska drag i en social rörelse. Ett sådant drag är sociala rörelsers *kollektiva handlingar fokuserad på konflikter* (conflictual collective action). della Porta och Diani hävdar att sociala rörelser alltid befinner sig i politisk och/eller kulturell konflikt i syfte att skapa social förändring. Med konflikt menar man en oppositionell relation mellan rörelsen och en annan aktör, eller motståndare. Kvinnorörelsen har till exempel befunnit sig i politisk och kulturell konflikt med ”patriarkatet”, arbetarrörelsen i konflikt med ”klassamhället” och så vidare. Denna oppositionella relation bygger på ett tydligt ”vi” och ”dem”. Konstruktionen av ett ”vi”, eller en *kollektiv identitet*, är alltså nödvändig i skapandet av en social rörelse. En kollektiv

---

² jmf. Wettergren & Jamison (2006b).

identitet är därför ett annat karaktäristiskt drag för en social rörelse. Den kollektiva identiteten skapar en känsla av tillhörighet, gemensamma värderingar och delade åsikter, men också en känsla av ett gemensamt syfte. Utöver detta konstitueras en social rörelse av ett *informellt nätverk*, där individer och grupperingar ingår utan en specifik hierarkisk ordning eller struktur. Många gånger talar man om en ”platt organisation” när man talar om sociala rörelsers eventuella organisationsstruktur. Den sista komponenten i en social rörelse är *kollektiva protestaktioner* som är varaktiga över tid, exempelvis återkommande demonstrationer.

della Porta och Diani (1999) poängterar dock att organisationer inte är sociala rörelser eftersom organisationer och rörelser har skilda organisationsprinciper. Strukturerade och hierarkiska organisationer samt verksamheter kategoriserar della Porta och Diani som *professionella sociala rörelser*. Däremot kan en organisation ingå i en social rörelseprocess. Som enskild organisation kan man ha ett ursprung i en social rörelse, identifiera sig med en social rörelse, eller anse sig tillhöra en social rörelse. En enskild kvinnojour representerar eller definierar således inte hela kvinnojoursrörelsen, däremot kan den vara en del av kvinnojoursrörelsen. Huruvida en kvinnojour identifierar sig med kvinnojoursrörelsen är beroende av dess värdegrund, som kan vara föränderlig över tid.

Då kollektiv identitet har lyfts fram som en genomgående komponent i definitionen och konstruktionen av sociala rörelser vill jag fortsättningsvis fördjupa mig i detta begrepp. Vidare beskrivs nedan vad jag utifrån min läsning av litteraturen menar kan ses som (det centrala i) kvinnojoursrörelsens kollektiva identitet.

3.3.1 Kollektiv identitet – definitioner och funktioner

Begreppet kollektiv identitet har sitt ursprung i *den kollektiva behaviorismen*, en sociologisk vetenskapsteori som utvecklades på 1950- och 1960-talen för att studera *kollektivt beteende* (Wettergren & Jamison 2006b). Den kollektiva behaviorismen var också det första försöket att skapa en teori specifik för sociala rörelser. Teorin ämnar förklara uppkomsten av sociala rörelser och belyser olika sorters kollektivt beteende som kategoriserar en social rörelse. Under 1980-talet uppstod en ny teoretisk skola inom forskningen av sociala rörelser som betonade den kollektiva identitetens betydelse för konstruktionen av sociala rörelser: *identitetsparadigmet*, som också går också under benämningen ”den nya rörelseskolan” (Wettergren & Jamison 2006b). Melucci (1992: 45-51), den nya rörelseskolans förgrundsforskare, menade att just kollektiv identitet är en nyckeldimension i analysen av kollektivt beteende i sociala rörelser. Den kollektiva identiteten gör det möjligt för deltagarna i en social rörelse att göra emotionella investeringar i rörelsen och därmed skapa mening med sitt deltagande. Den kollektiva identiteten inbegriper även deltagarnas gemensamma föreställningar, kunskapsramar och en sorts gruppsolidaritet som skapas interaktivt sinsemellan deltagare och i opposition med motståndare. På så sätt kan den kollektiva identiteten snarare betraktas som en föränderlig process än ett homogent och bestående fenomen. Castells (1997) lyfter fram ett exempel som berör skapandet av kollektiv identitet inom kvinnojoursrörelsens, nämligen feminism som han betraktar inte bara som en politisk analys eller ideologi utan även som en social rörelse där konstruktionen av en kollektiv identitet; feminist, blir central som motståndsstrategi och en utgångspunkt för samhällsförändrande kollektiva handlingar. Ett sådant perspektiv på feminism blir intressant i relation till kvinnojoursrörelsen som på många sätt har präglats av och förhållit sig till feminism över tid.

3.3.2 Kollektiv identitet inom kvinnojourserna

I feministisk teoribildning och i kvinnorörelsesammanhang har begreppet kvinna som social identitetskategori diskuterats i flertalet decennier (de Beauvoir 1949; Butler 1999; French 1986; hooks 1982). Den franska filosofen Simone de Beauvoir (2002:325) proklamerade att ”man föds inte till kvinna, man blir det” och i feministiska samt kvinnorörelsesammanhang har det använts som en paroll. Man kan tolka kvinnorörelsens teorier om och förhållningsätt till manssamhället, eller patriarkatet, som konstruktionen av ett ”dem” och i kontrast skapades den kollektiva identiteten kvinna. Konstruktionen av kvinna som social identitet är kvinnorörelsens signum (Gemzöe 2006). Kvinna är en kollektiv identitet som rörelsen har politiserat, det vill säga givit den en politisk sprängkraft för att kunna driva identitetspolitiska frågor.

Parallellt med kvinnorörelsen har kvinnojourserna på liknande sätt använt sig av kvinna som kollektiv identitet och utifrån den förhållit sig till bärande element så som systerskap och kvinna-till-kvinnor som en sorts kvinno-solidarisk och icke-hierarkisk organisationsprincip för rörelsen (Eduards 2005). Att i första hand identifiera sig som kvinna har gjort det möjligt att engagera sig i kvinnojourserna för medlemmar som inte definierar sig som feminister, en annan central (och kontroversiell) kollektiv identitet inom kvinnojourserna (Eduards 2005; McMillan 2001). Eduards menar att kvinnojourernas organisering utifrån kön, i närmare bemärkelse utifrån den sociala identitetskategorin och kollektiva identiteten kvinna, har problematiserats och ifrågasatts från institutionellt håll (stat, kommuner och professionella behandlingsinstitutioner). Ur ett reflexivt perspektiv är det ju möjligt för kvinnor att inneha fler identiteter, vilket även har inneburit ett dilemma i kvinnorörelsen och kvinnojourserna men också en möjlighet till förändring och förnyelse av rörelserna. Dahlerup (2006) hävdar att förändring av identiteter är och alltid har varit en viktig del inom feministiska rörelser och teoribildningar. Ett exempel på en sådan identitetsförändring är den feministiska kampanjen *Ain't I a woman*, sprungen ur den ideella föreningen Ingen människa är illegal, som (åter)använder sig av den kollektiva identiteten kvinna i syfte att synliggöra och kämpa för våldsutsatta papperslösa kvinnors rätt till stöd och hjälp i dagens Sverige. Ur ett rörelseperspektiv är det möjligt att betrakta *Ain't I a woman* som en förlängning av en kvinnojourserie i förändring, eller en reaktion på kvinnojoursernas oförmåga att inkorporera fler element i den kollektiva identiteten kvinna, så som ras/etnicitet, klass och medborgerliga juridiska rättigheter som i allra högsta grad villkorar papperslösa kvinnors livsvillkor och våldsutsatthet. Kvinnojourserna har kritiserats så väl externt som internt för en historisk och samtida avsaknad av ett ”mångfaldsperspektiv” på våldsutsatta kvinnors livsvillkor, det vill säga att köns- och ras- och klassmakt samverkar med fler maktstrukturer baserade på till exempel klass och etnicitet. Ett intersektionellt perspektiv inkluderar till exempel ras/etnicitet, klass, sexualitet, ålder och funktionalitet som villkorande maktvariabler i våldsutsatthet och skulle kunna tillskrivas *Ain't I a woman*s förståelse av och kamp för våldsutsatta papperslösa kvinnors utsatthet (de los Reyes & Mulinari 2005; hooks 1982; Lehrner & Allen 2009).

Rörelsens traditionella organisationsform; separatism, är också villkorad av konstruktioner av kollektiva identiteter. Utan skapandet av en samlande kollektiv identitet, i kvinnojourernas fall identiteten kvinna, är separatistisk organisering inte möjlig. Separatismen kan även betraktas som ett uttryck för en oppositionell, eller konfliktbaserad, kollektiv handling vars syfte är att åstadkomma social förändring, vilket också är ytterligare ett karaktärsdrag för sociala rörelser (della Porta & Diani 1999; Melucci 1992; 1996). På så sätt samverkar en sorts oppositionell handling, separatism, med den kollektiva identiteten kvinna inom kvinnojourserna och bidrar till dess specifika särart som social rörelse. Vad som

möjligtvis kan ses som en utmaning mot kvinnojoursrörelsens, liksom andra sociala rörelser, kollektiva identitet(er) och egenart är en ökande individualisering.

3.3.3. Individualisering

Rörelseforskningen har uppmärksammat en förändring av sociala rörelser i övergången mellan ett högmodernt industriellt samhälle till ett postindustriellt och nätverksinriktat samhälle (Wennerhag et al. 2006). I och med denna övergång avtraditionaliserades samhället, identiteter var inte längre lika självklara och därmed förändrades även sociala rörelser arbetsformer och deras konstruktioner av kollektiva identiteter. Giddens (1991) menar att fenomenet *individualisering* är en central del av denna övergång till ett senmodernt samhälle och innebar en uppluckring av traditionella normer och värderingar. Avtraditionaliseringen av samhället och kollektiva identiteter innebär ökade möjligheter för individer att själva utforma sin samhällssyn, politiska engagemang och kollektiva tillhörighet/identitet. Individen blev härmed en viktig samhällsaktör i större utsträckning än tidigare då kollektiva aktörer, så som stat, etablerade (folk)rörelser och politiska partier, dominerade och definierade den politiska arenan. Politiskt engagemang och identitetsskapande individualiseras alltså i och med samhällets avtraditionalisering och en effekt blir att den enskildes personliga vardag politiseras; även privatlivet blir på så vis en politisk arena där individer har möjlighet att handla enligt egna övertygelser (Wennerhag et al. 2006). Därför menar Giddens (1991) att individualiseringen rör både människors relationer med varandra såväl som individers självuppfattning. Den innebär aktiva ställningstaganden både vad gäller värderingar, livsföring och politiskt deltagande hos varje människa, eller ett ökat reflexivt förhållningssätt där individen ständigt står i relation till sin omgivning. Individualiseringen har även satt spår i traditionella rörelser, såsom politiska partier och folkrörelser, och deras sätt att organisera sig. Bland annat ser rörelseforskningen att människors politiska engagemang mer och mer utgår ifrån individuella samhällsvisioner, snarare än en gemensam vision eller den ideologiska saken (Wennerhag et al. 2006).

Inom rörelseforskningen diskuteras distinktionen mellan individualisering och individualism (Wennerhag et al. 2006: 131-137). Medan individualismen förespråkar möjligheter för alla individer att ha och ta sig frihet att utforma sina liv utan restriktioner, innebär individualiseringen av sociala rörelser snarare att dess medlemmar väljer att engagera sig i rörelsen utifrån *egna* värderingar och politiska uppfattningar, till skillnad ifrån att engagera sig för en allmängiltig gemensam sak eller politik. Engagemanget är baserat på individens egna aktiva val och ställningstaganden. Individualiseringen erbjuder på så vis ökade möjligheter för individen att skapa egna samhällsanalyser och därmed definiera och positionera sig själv i en social kontext. Individualiseringen handlar alltså mer om människors ökade möjligheter till gränsöverskridanden än om gränslöshet vad gäller livsval. Individualiseringen kan således erbjuda en möjlighet till ett mer eklektiskt förhållningssätt till politik och identitet, på så vis att individen utformar sitt eget engagemang och alltså sin egen politik (Giddens 1991).

3.4 Frivilligt socialt arbete

Kvinnojoursrörelsen är inte bara en ideologisk präglad rörelse som arbetar för social förändring, utan också en rörelse som organiseras av och organiserar frivilligt socialt arbete. I likhet med sociala rörelser kan frivilligt arbete studeras på olika nivåer. Amerikansk forskning belyser i stor utsträckning frivilligarbetet ur ett individperspektiv, som ett uttryck för altruism kontra egenintresse och baseras bland annat på olika typer av rational choice-teorier, medan den nordiska forskningen har fokuserat på demokratiska och samhällseliga aspekter på ideellt engagemang (Lundström 2004). Den svenska frivilligforskningen har sina rötter i svensk

folkrörelseforskning och definierades som forskningsområde tillsammans med fenomenet det civila samhället först under 1990-talet när välfärdsstaten stod inför omstrukturering och reducering. I denna kontext fokuserade dåtidens frivilligforskning på de idéburna organisationerna som producerade välfärdstjänster (Jeppsson Grassman 1994; Lundström 2004; Nordén 2006). Dagens svenska frivilligforskning centreras kring Ersta & Sköndal högskola, med forskning inriktad på frivilligarbete i sociala verksamheter, och Handelshögskolan i Stockholm, med forskningsfokus på organisatoriska och samhällsekonomiska aspekter av frivilligarbete (Nordén 2006).

Som forskningsfenomen placeras det ideella sociala arbetet i en civilsamhälleskontext, det vill säga en samhällskontext bortom eller utanför stat eller marknad (Enander & Holmberg & Lindgren 2013; Nordén 2006; von Essen & Svedberg 2010; Wijkström 2002). Frivilligforskaren Wijkström (2002) använder sig av begreppet den ideella sektorn och placerar denna inom civilsamhällssfären där så väl idéburna organisationer, ideella föreningar, sociala rörelser och ideologier och visioner har sin hemvist. Här hör även kvinnoorganisationer och kvinnojourerna hemma, menar han. Enberg (1986), som har studerat de svenska folkrörelserna, talar om fyra genombrottsvågor för frivilligorganisationerna och placerar kvinnojourerna i den fjärde folkrörelsevågen; *identitetsrörelsen*, där även klientorganisationer och självhjälpsorganisationer hör hemma utifrån att dessa organisationer och rörelser lyfte och drev identitetspolitiska frågeställningar och idéer. Frivilligt socialt arbete har på så sätt om inte sitt ursprung i så i alla fall en nära koppling till folkrörelser och sociala rörelser.

En första och grundläggande kartläggning av den svenska frivilligsektorn gjordes av Socialtjänstkommittén 1993 (SOU: 1993:82). Kartläggningen riktade framför allt in sig på organisationer och verksamheter som utförde sociala insatser. Även bakomliggande motiv till att engagera sig i socialt frivilligarbete var föremål för undersökningen. Bland annat visar rapporten att önskan att göra gott för andra människor, starkt intresse för organisationens verksamhet, familjemedlemmars situation, det vill säga att en eller flera familjemedlemmar har behov av socialt stöd, var framträdande motiv. Rapporten konkluderar bland annat att framtiden för den sociala frivilligsektorn kommer att innebära nya krav, utvecklingslinjer och val som berör de enskilda organisationernas identitet samt utförande av stödinsatser. Ytterligare en av rapportens slutsatser är att denna utveckling troligtvis kommer att innebära framtida diskussioner i frivilligsektorn kring värdegrund och relation till stat och kommun.³ I SOU 1993:82 efterlyses framtida frivilligforskning som bland annat berör relationen mellan ideologi och frivillighet, men också studier av utförare av frivilligt arbete.

I likhet med SOU-rapporten påtalar Wijkström (2002) en professionaliseringstrend inom den svenska ideella sektorn, där professionalisering i första hand står för effektivisering och kvalitetssäkring av utförandet, men pekar även på paradoxen i denna trend då en större del, nämligen 76 %, av arbetet inom den ideella sektorn i Sverige utförs oavlönat. Wijkström beskriver även en central förändringsprocess över tid inom den ideella sektorn och de ideella organisationerna som har inneburit en rörelse från att driva sakfrågor och intressepolitik till förmån för att bli välfärdsproducenter, en process som har inneburit en rörelse ”från röst till service” (Wijkström & Lundström 1995). Bland de organisationer som har påverkats av denna process nämner Wijkström (2002) kvinnojourerna. Lundåsen (2010) beskriver hur professionaliseringen av framför allt folkrörelserna och dess organisationer har inneburit ökade påverkansmöjligheter, men varnar samtidigt för ett minskat medlemsinflytande som

---

³ Något som nu pågår i kvinnojoursvärlden i och med Socialstyrelsens riktlinjer för kvinnojourerna.

eventuell framtida effekt. Professionaliseringen tycks innebära om inte en marginalisering av, så en kompromiss med civilsamhällets gräsrotter och därmed även med frivilligorganisationernas värdegrunder.

Vad gäller det ideella sociala arbetet på individnivå menar Jeppsson Grassman (1997; 2001) att motiven till att utföra ideellt socialt arbete är många och komplexa. Några tydliga bakomliggande komponenter till att engagera sig i sociala verksamheter är altruism, det vill säga att göra gott för andra, samt en strävan efter sammanhang och mening. Även pliktorienterade motiv förekommer och beskrivs som tankar om att ideellt socialt arbete är något man bör göra om man har möjligheten. Motiv med en mer existentiell prägel återkommer frekvent i Jeppsson Grassmans forskning, så som att påverka och förändra andra och sig själv och på så sätt göra ett eget avtryck på livet och världen. Vidare nämns bearbetning av egen utsatthet/kriser och viljan att använda sig av sina egna erfarenheter och kunskaper som en resurs i det ideella engagemanget. Jeppsson Grassmans forskning synliggör existentiella och identitetsskapande aspekter och visar att vissa ideellt engagerade förhåller sig till och benämner dessa mer frekvent än andra, men också att inte alla funderar i specifika termer kring varför de engagerar sig. Jeppsson Grassman (1997) talar om de bakomliggande motivens två sidor; att det ideella sociala arbetet utförs både för "andra" och för "mig". Slutsatserna visar på så sätt att motiven till ett ideellt engagemang inte går att särskilja ifrån varandra och skiftar från person till person och över tid. De motiv som initierade engagemanget kan förändras eller fördjupas över tid beroende av den enskildes livsstil, det ideella forumets utveckling och den ideelles upplevelse av att engagemanget ger önskvärt resultat, för andra och för den engagerade (Jeppsson Grassman 1994).

Utifrån intervjuer med frivilligarbetare i olika kontexter diskuterar Habermann (2001) motiven bakom frivilligarbete ur ett demokrati- och integrationsperspektiv. En konklusion är att frivilligt arbete ger individer sammanhang, mening och identitet. Habermann menar dessutom att motiven skiftar bland frivilligarbetare beroende av vilken kontext och verksamhet de engagerar sig i och inte beroende av variabler som kön eller ålder. Enskilda individer innehar ofta flertalet motiv bakom sitt engagemang. Bland annat har de frivilliga vad Habermann kallar *normativa motiv* bakom sitt engagemang, det vill säga att vissa motiv är mer eftersträvansvärda och "goda". Normativa motiv innebär att engagera sig i och kämpa för *saken*, att ta *lärdom* ifrån andra, att skapa och/eller upprätthålla *identiteten* av att vara en aktiv samhällsmedborgare och att söka sig *kamratskap*. Andra typer av motiv förekommer också, men uppfattas av Habermanns informanter som mindre goda: att skaffa sig *inflytande*, leva upp till *sociala förväntningar* samt *främjandet av karriären*. I likhet med Jeppsson Grassman (1994; 1997) konkluderar Habermann alltså att det ideella sociala arbetet har många bakomliggande innebörder och motiv, även för en och samma individ, men belyser också värderingar bakom idealitetens motiv.

I paritet med individualiseringstendenserna inom sociala rörelser påtalar Wijkström & Lundström (2002) ett alltmer individualiserat och fragmenterat medlemskap i framtidens ideella organisationer och föreningsliv. Fragmentiseringen betraktas som effekt av att dagens ideellt föreningsaktiva i högre grad själva avgör syfte och funktion med medlemskapet. Wijkström & Lundström talar om "folkrörelsernas kris", med minskade medlemskap och ökad rörlighet bland de föreningsaktiva. Det fragmenterade medlemskapet kan således betraktas som en effekt av en simultan individualiseringsprocess inom föreningslivet, där engagemanget i högre utsträckning motiveras utifrån medlemmarnas personliga värderingar snarare än föreningarnas stadgar och målsättningar.

Slutligen påtalar Lundström (2004) behovet av teoriutveckling i mötet mellan teorier om sociala rörelser, organisationsteori samt social frivilligforskning. Jag instämmer med Lundström och utifrån min forskningsgenomgång menar jag att kvinnojour rörelsen utgör en specifik kontext som härrör både ur en social rörelse så väl som ur frivilligt socialt arbete och därmed är inte teorier som beskriver enkom sociala rörelser eller frivilligt socialt arbete tillräckliga i forskning om kvinnojour rörelsen. Utöver denna bakgrund är kvinnojour rörelsen även en kontext starkt präglad av en tydlig ideologisk värdegrund, feminism, vilken ytterligare bidrar till rörelsens egenart. Kvinnojour rörelsens komplexa förhållningssätt till feminism gör det dock svårt att studera och beskriva den enbart som en homogen eller hegemonisk feministisk rörelse. Jag menar dock att en medvetenhet om och beskrivning av rörelsens relation till feminism är nödvändig i förståelsen av dess organisering och verksamhet. I annat fall riskerar man att avpolitisera rörelsen och därmed reducera dess politiska betydelse för bekämpandet av mäns våld mot kvinnor.⁴

Sammantaget ryms det alltså i kvinnojour rörelsen exempel på ideologi och organisering som karaktäriserar både sociala rörelser och frivilligt socialt arbete, men här ryms även ett professionellt utfört socialt arbete. På så vis skulle kvinnojour rörelsen även kunna tillskrivas ett hemmahörande i vad della Porta och Diani (1999) kallar en professionell social rörelse, som karaktäriseras av tydliga organisationsstrukturer och verksamhetsbetoning. Kvinnojour verksamheterna är ett sådant exempel, samtidigt som de rymmer och i olika utsträckning även baseras på ett ideellt arbete och engagemang. Kvinnojourerna skulle således kunna beskrivas som en hybrid av en ideologiskt präglad professionell social rörelse och föreningsverksamhet. Jag menar dock att även ett sådant perspektiv skulle osynliggöra rörelsens samhällsförändrande ambitioner och därmed dess roll som social rörelse. En sådan hybrid synliggör dock spänningarna mellan rörelsens olika organisatoriska komponenter; den går att beskriva som en "kamporganisation" men också en frivilligorganisation samt en professionell utförare av socialt arbete. Det är valet av teoretiskt perspektiv som avgör vilken aspekt man betonar och vilken förståelse som då skapas.

Ytterligare en möjlig utgångspunkt vid framtida forskning torde vara att anpassa sociala rörelseteorier till en svensk kontext, då de teorier om sociala rörelser som jag har använt mig av framför allt är formulerade i och för en amerikansk och sydeuropeisk kontext (Castells; 1997 della Porta & Diani 1999; Melucci; 1992; 1996). Vad som gör den svenska kvinnojour rörelsen specifik är den har uppkommit och verkar i ett samhälle starkt präglad av en folkrörelsetradition i sin tur starkt präglad av det länge statsbärande socialdemokratiska partiet (Elman 2003). Kvinnojour rörelsen har alltid gjort en poäng av att vara ickepartipolitisk, men har samtidigt präglats av en närhet till staten och folkrörelsernas organisationsprinciper. Den har bland annat visat på en liknande lojalitet mot dess lokala organisationer, kvinnojourerna, så som folkrörelsen mot sina enskilda organisationer. Här finns alltså ytterligare dimensioner och spänningar att förhålla sig till i forskning om kvinnojour rörelsen.

Sammanfattningsvis menar jag att teorier i forskning om sociala rörelser och frivilligt socialt arbete inte är tillräckliga i förståelsen av kvinnojour rörelsen och dess deltagare. Här finns tydliga glapp att överbrygga, vilket också har varit min ansats i valet av bärande element som teoretiska verktyg. Utifrån mina teoretiska ställningstaganden efterfrågar jag därför, mer specifikt än Lundström (2004), framtida forskning om skärningspunkten där teorier om det ideella kvinnojour arbetet korsas med teorier om sociala rörelser, studier av

---

⁴ Grunden till mitt ställningstagande finns även beskrivet i metodkapitlet.

kvinnoförhållningens ideologiska förhållningssätt samt filosofiska och politiska aspekter av idealitet.

4. Metod

4.1 Val av metod

Syftet med denna uppsats är att undersöka enskilda ideella jourkvinnors syn på kvinnojourrörelsen och på sitt engagemang i denna rörelse. Jag fann kvalitativ metod mest lämplig för detta syfte eftersom metoden erbjuder möjligheten till närhet och djupare förståelse av individens berättelser om sin verklighet (Larsson 2005). Trots min förförståelse av informanternas kontext och uppdrag valde jag en *induktiv* metodstrategi, vilket innebär att jag har låtit begrepp och teorier växa fram genom arbetets gång istället för att utgå ifrån på förhand valda teorier, perspektiv eller hypoteser, det vill säga en *deduktiv* ansats (Larsson 2005).

Jag började leta efter och fördjupa mig i teorier efter att jag hade färdigställt alla intervjuer och transkriberingen av dem. Detta för att jag även hade en förförståelse av att det ideella arbetet på kvinnojouurer i Sverige är relativt obeforskat, precis som jag nämner i kapitel 3, vilket gav mig möjligheten att vara ”fri” i valet av teoretiska infallsvinklar. På detta sätt kunde jag låta empirin styra min analys snarare än egna initiala hypoteser. Dock vill jag understryka att min förförståelse av kontexten som mina informanter befinner sig i samt min egen historia inom samma kontext säkerligen har påverkat mitt valda teoretiska ramverk. En induktiv ansats må ha erbjudit mig ökad frihet i analysarbetet, men har knappast inneburit ”objektivitet” i mitt förfarande. I enlighet med Bryman (2011), som lyfter fram att vetenskap och forskning alltid är beroende av kontexten den existerar i och beforskar, menar jag dock att förståelsen om att forskaren kan och ska besitta en objektiv blick är falsk. Min förförståelse har självfallet påverkat mitt förfarande och denna studies slutresultat, på gott och ont. Detta har jag aktivt försökt ha i åtanke och problematisera under arbetets gång och reflektioner kring detta återfinns under 4.10.

Med en induktiv ansats hade jag en föreställning om att låta den insamlade empirin vara utgångspunkten, men det visade sig vara en komplicerad strategi i förlängningen. Efter den färdigställda insamlingen av empiri fann jag mig ofta kämpande med att särskilja mina personliga erfarenheter och tolkningar av dem, från de teorier jag laborerade med. Noggranna genomläsningar av empirin och flertalet omarbetningar av resultat- och analyskapitlet fordrades för att färdigställa uppsatsen. Denna arbetsprocess har givit mig insikter om hur svårt det kan vara att forska om fenomen och kontexter som forskaren själv har kunskap om och har varit delaktig i.

4.2 Litteratursökning

Litteraturen som refereras till i uppsatsen är främst litteratur om sociala rörelser och i synnerhet om kvinnojourrörelsens historia, samt om praktiskt kvinnojourarbete och frivilligarbete. Genom Göteborgs universitets databaser (ex. KVINNSAM och GUNDA) samt andra artikel- och litteraturdatabaser (ex. Web of Science, Sociological abstracts, Taylor & Francis online och SAGE) har jag sökt mig till ämnesrelevant litteratur och använt mig av sökord som kvinnojour, kollektiv identitet, kvinnojour+rörelse, kvinnojourarbete, frivilligt socialt arbete+kvinnojour, ideell kvinnojour, idébaserat ideellt arbete+kvinnojour, kvinnojour+social rörelse och så vidare. Min handledare har även försett mig med flertalet tips och artiklar som behandlar den västerländska kvinnojourrörelsen ur olika aspekter (Brückner 2001; Dobash & Dobash 1987; 1992; Elman 2003, Enander, Holmberg & Lindgren 2013; Johnson 1981; Keskinen 2005; Lehrner & Allen 2009; McMillan 2001; 2007, Morken & Selle 1991; Wettergren & Jamison 2006a). Via olika sökmotorer har jag granskat

ämnesrelevanta hemsidor (ex. de stora riksorganisationerna för kvinnojourer i Sverige: www.roks.se och www.kvinnojouren.se) för information om aktualiteter och mer aktuella fenomen i den svenska kvinnojourrörelsen. Jag har även sökt efter uppsatser som behandlar liknande ämnen, det vill säga kvinnojourer och sociala rörelser, via www.uppsatser.se. Därtill har min förförståelse och yrkeskännedom även inneburit egen tillgång till och förhandsinformation om relevant litteratur.

4.3 Urval

Det empiriska materialet till uppsatsen är baserat på fem intervjuer med fem jourkvinnor från fyra olika kvinnojourer. Jag valde att söka informanter både i ett storstadsområde i Sverige samt i dess omkringliggande kommuner, detta för att minimera restid då jag hade en tidsgräns på en månad för själva intervjugenomförandet. I enlighet med det forskningsetiska kravet om *konfidentialitet* har jag valt att inte ange aktuellt geografiska området och kommuner, detta för att värna om informanternas konfidentialitet så mycket som möjligt (Vetenskapsrådet 2002).

Jag valde att intervjua för mig okända jourkvinnor, det vill säga att inte intervjua jourkvinnor som jag har en personlig relation till eller som jag hade samarbetat med eller som jag tidigare hade mött på andra jourer. Detta då jag utgick från att ett eventuellt igenkännande, bekantskap eller en mer personlig relation skulle kunna påverka svar och resonemang i intervjuerna och därmed försvåra min roll som undersökare. En farhåga var att intervjuandet av kända jourkvinnor skulle innebära lojalitetskonflikter och därmed hämma ett kritiskt förhållningssätt i mitt arbete eller censurera informanterna. Jag ville med denna strategi undvika dubbla eller egentligen trippla roller som känd före detta ideell jourkvinna, anställd på kvinnojour och intervjuare. Däremot var jag noga med att vid intervjuens början berätta om min egen bakgrund för informanterna och samtidigt presentera uppsatsens syfte och frågeställningar med en förhoppning om att förtydliga min roll som intervjuare under intervjusituationen och i enlighet med den forskningsetiska principen om *informationskrav* (Vetenskapsrådet 2002). Min bakgrund inom kvinnojoursvärlden förenklade dock urvalsprocessen på så sätt att jag hade kännedom om de aktuella jourerna som jag skickade mina förfrågningar till.

Det slutgiltiga informanturvalet är en spegling av genväret på mitt utskick, som följaktligen inte var stort. De fem informanter som anmälde sitt intresse är alla som kontaktade mig självmant via mitt utskick undantaget en kvinna, där svårigheten att hitta en tid för intervjun slutligen ledde till att jag avböjde hennes deltagande på grund av tidsbrist.

4.4 Urvalsstrategi

I Sverige finns det idag ca 120 ideella kvinnojourer (NCK 2013). Jag mejlade ut en förfrågan till åtta kvinnojourers offentliga mejladresser i ovan nämnda geografiska områden i två omgångar under drygt två veckors tid.⁵ Således är min urvalsstrategi snäv och på intet sätt representativ för kvinnojourrörelsen och jourkvinnor i stort, utan enbart baserad på ovan nämnda tidsgräns på en månad. Enligt min förförståelse är det främst anställda som läser inkomna mejl. Därför bad jag läsaren av mejlet att försöka sprida min bifogade förfrågan vidare till de ideellt verksamma på jouren, antingen via mejlutskick, gemensamma möten eller anslagstavlor i jourens lokaler. Jag har ingen heltäckande vetskap om hur spridningen av utskicket gick till på respektive kvinnojour, bara mina slutgiltiga informanternas utsagor. Två av jourkvinnorna berättade att de hade fått ett så kallat massmejl med bifogad förfrågan från personalen på kvinnojouren. Övriga tre berättade att de blev muntligt tillfrågade av personal på deras kvinnojour om att delta i en forskningsintervju och sedan delgiva mitt utskick. Jag

---

⁵ Se bilaga 8:1

har ingen vetskap om hur spridningen såg ut på de kvinnojourer som jag inte fick svar eller informanter från.

I min förfrågan var jag noga med att tydligt efterfråga just ideella jourkvinnor som informanter i utskicket, detta för att utesluta intresseanmälningar ifrån anställda på kvinnojour eftersom jag eftersträvade att undersöka bakomliggande motiv till det ideella engagemanget, inte motiv till varför man har valt att utföra avlönat arbete på en kvinnojour. Även om en anställds motiv kan tangera eller rent av vara detsamma som en ideell jourkvinnas motiv så är min erfarenhet att de anställda och de ideella innehar olika positioner och uppdrag i verksamheten, som också villkorar bakomliggande motiv. Ett anställningskontrakt innebär andra former av skyldigheter och rättigheter i det dagliga arbetet på juren och bör således påverka motiven bakom det utförda avlönade arbetet kontra motiven bakom det ideella arbetet.

Det hade varit intressant att intervjua ideella jourkvinnor verksamma i glesbygd, då det finns intressanta skillnader i kvinnojourners organisationsstruktur i Sverige vilket innebär att det ideella jourkvinnoarbetet organiseras olika. Det ideella arbetet på kvinnojour kan till exempel vara beroende av medlemsantalet, antalet anställda, kommunbidragets storlek, men också av jurens geografiska läge som villkorar jurens storlek vad gäller medlemsantal och stödinsatser. Att bredda urvalsområdet, till exempel till glesbygd, hade kunnat ge andra bilder av ideellt kvinnojournersarbete än de som presenteras i uppsatsen.

4.5 Intervjuform

Insamlingen av mitt empiriska material skedde genom semistandardiserade intervjuer med öppna frågor då jag var intresserad av att ge den enskilde deltagaren ett visst inflytande och därmed ett ökat utrymme i intervjun.⁶ Jag ville studera enskilda informanternas resonemang kring olika temaområden och var därför intresserad av att skapa större utrymme för informanternas berättelser. Jag tror det hade varit betydligt svårare att stimulera informanterna till längre egenreflektion i till exempel en fokusgruppsintervju med flera deltagare som samtidigt påverkar dynamiken och därmed utrymmet i intervjusituationen. Berättelserna hade säkerligen också uteblivit i till exempel enkäter med slutna svarsalternativ, där färdiga svarsalternativ inbjuder till ställningstaganden för och emot givna resonemang/svar, snarare än till egenreflektion (Kvale 1997). Att använda intervju som metod för materialinsamling innebar för mig helt enkelt möjligheten att undersöka just *enskilda* ”bärares” idéer bakom ett idéburet ideell arbete på kvinnojourer.

Jag utarbetade en intervjuguide med tematiserade frågeområden baserad på mitt syfte och mina frågeställningar. Ett sådant frågeformulär följer vissa teman som fungerar som en sorts struktur för intervjuerna, men en semistandardiserad struktur gör det också möjligt att ge ökat utrymme åt informanternas berättelser och åt följdfrågor från dem och/eller intervjuaren (Kvale 1997). De teman jag byggde upp mina frågor kring var: *motiv, jourkvinnouppdraget* samt *kvinnojourners organisering*. Utifrån dessa teman konstruerade jag öppna frågor med en förhoppning om att skapa större förutsättningar för längre resonemang och reflektioner. På så sätt försökte jag eftersträva vad Kvale (1997) kallar för forskningens *dialogiska karaktär*, där forskaren och deltagare tillsammans med forskningssamhälle och övrigt socialt liv ingår i en dialog under studiens gång.

---

⁶ Se bilaga 8:2

4.6 Intervjuförfarande

Samtliga intervjutillfällen spelades in med diktafon och transkriberades i efterhand. Intervjuerna varade mellan en timme och nästan två timmar, med kortare pauser i de längre intervjuerna. Jag hade som utgångspunkt att låta informanterna själva välja plats för intervjuerna, detta i enlighet med det forskningsetiska *samtyckeskravet* som innebär att forskningsdeltagare har rätt att bestämma under vilka villkor de deltar (Vetenskapsrådet 2002). Därför ägde de rum i olika kommuner, bland annat i samtalsrum på kvinnojourer, på ett café samt hemma hos en av informanterna. De informanter som inte hade egna förslag på intervjuplats erbjöd jag möjligheten att bli intervjuade på min dåvarande arbetsplats och de godkände detta förslag.

Inför intervjuerna hade jag konstruerat en allmän (men tematiskt organiserad) intervjuguide som fungerade som utgångspunkt och riktlinje för intervjuerna som var utformad utifrån mitt syfte men också utifrån min förförståelse av kontexten och uppdraget som jourkvinna. Jag eftersträvade att använda öppna frågor för att stimulera till reflektion (Larsson 2005). Informanternas reflektioner och resonemangen innebar i sin tur att jag inte ställde alla frågor ordagrant eller i kronologisk följd i någon av intervjuerna. På så sätt liknade mitt intervjuförfarande i viss mån även en informell konversationsintervju, där intervjuguidens frågor besvaras utan att ordagrant ställas under ett mer informellt samtal (Larsson 2005). Jag eftersträvade dock att i möjligaste mån följa mina intervjuteman: motiv, jourkvinnouppdrag och kvinnojourers organisering i något så när kronologisk följd.

En intressant effekt som jag tror har att göra med valet av semistrukturerad intervjumetod med öppna frågor var att informanterna vid flera tillfällen ställde sig frågande till vad jag menade när jag ställde vissa frågor. Detta var frustrerande för mig som intervjuare, men också en intressant effekt (som jag på grund av begränsat utrymme inte närmare analyserat). Troligtvis uppfattade informanterna intervjumetoden som för ostrukturerad och frågorna för öppna i vissa avseenden. Jag funderar även på huruvida intervjumetoden också otidliggjorde uppsatsens syfte. Jag vill dock argumentera för att detta metodval var en strategi för att hantera min förförståelse, genom att inte vara för styrande som ledande frågor ofta kan resultera i. Samtidigt eftersträvade jag även att ge informanterna större utrymme och tolkningsföreträde än vad jag upplevde att en mer strukturerad intervjumetod hade inneburit.

I enlighet med den forskningsetiska principen om *konfidentialitet* var jag noga med att utlova informanterna i inledningen av intervjuerna att de eller deras jourer inte skulle namnges i uppsatsen (Vetenskapsrådet 2002). Jag informerade dem även om att jag inte heller skulle namnge dem eller använda mig av inhämtade uppgifter i andra sammanhang, detta enligt den forskningsetiska principen om *nyttjandekrav* (Vetenskapsrådet 2002). Det finns dock alltid en risk att informanterna och de kvinnojourer de är verksamma i kan identifieras, framför allt av andra aktiva inom kvinnojoursvärlden som kan ha stor kännedom om olika jourers historik och organisationsstrukturer. En av mina informanter påtalade en oro för igenkänning, varför jag utlovade jag borttagande av andra specifika personliga uppgifter samt uppgifter som kunde identifiera de berörda jourerna. Därför har jag valt att inte presentera informanterna person för person i analys- och resultatkapitlet, utan integrerat deras berättelser i mina valda teman. På så sätt löper olika jourkvinnors resonemang om varandra i texten. Jag har inte heller gett dem pseudonyma namn eller andra beteckningar, för att försvåra möjligheten att identifiera en person genom att följa hennes citerade utsagor. Mitt utlovande av konfidentialitet förblir dock problematiskt så till vida att den inte kan garanteras till fullo i detta specifika sammanhang.

4.7 Transkription

Jag valde att transkribera intervjuerna i sin helhet och anteckna allt som sagts av informanterna och mig samt hostningar, nysningar, skratt, upprepningar och utfyllnadsord för att få en helhetsbild av empirin. Att transkribera intervjuerna gav mig möjligheten att fördjupa mig i materialet genom upprepade genomlysningar medan jag antecknade. När utskrifterna var färdigställda läste jag igenom dem flertalet gånger. Kvale (1997) nämner flera svårigheter som uppkommer när talspråk transkriberas till skriftspråk; bland annat är det omöjligt att återge det levande samtalet i utskriften och intervjuens sammanhang försvinner när man skriver ner ofullständiga meningar, upprepningar och oväsentliga kommentarer. Samtidigt tydliggjorde den noggranna transkriberingen informanternas resonemang för mig och efter några genomläsningar kunde jag börja urskilja teman i berättelserna och därmed utföra en sorts meningskoncentrering, eller grupperingar, av den insamlade empirin (Kvale 1997). Dock valde jag att rensa i de utvalda intervjuцитaten som förekommer i uppsatsens resultat- och analysdel med ambitionen att öka läsvänligheten och begripligheten. Utfyllnadsord, upprepningar, skratt, hostningar och andra ljud förekommer alltså inte i det presenterade materialet, annat än om de är av betydelse för analysen.

4.8 Tematisk analys

Som analysmetod valde jag en empiristyrd eller induktiv tematisk analys. Det innebär framför allt att låta den insamlade empirin styra analysprocessen. Tematisk analys är snarare ett flexibelt analysverktyg än en renodlad analysmetod och syftar till att identifiera och redovisa mönster och mening i insamlad empiri (Braun & Clark 2006; Langmar 2008). Dessa mönster bör vara konsekventa, så till vida att de relaterar till undersökningens syfte, frågeställningar och teoretiska ramverk, men en tematisk analys kan också leda till utökade eller nya frågeställningar. I de fall där ”oväntade” mönster och nya frågeställningar uppstår som forskaren bedömer relevanta att redovisa bör detta analyseras samt problematiseras. Redovisade intervjuцитat bör tydligt återspegla forskarens tolkningar och analys av insamlad empiri (Braun & Clark 2006). Den tematiska analysen ställer alltså höga krav på tydlighet och transparens i metodredovisningen.

På grund av den tematiska analysens flexibla tillvägagångssätt blir även undersökarens roll viktig att analysera och problematisera genom hela forskningsprocessen. Forskaren bör ha en kontinuerlig dialog med sig själv och sitt material samt inta ett reflexivt förhållningssätt i tillämpandet av tematisk analys. En annan komponent i den tematiska analysen blir att redovisa undersökarens tillvägagångssätt på ett så utförligt och transparent sätt som möjligt. Utöver detta är det viktigt att forskningstillvägagångssättet och det teoretiska ramverket erkänns som aktiva och inte slumpmässiga forskningsval. Den tematiska analysen ställer alltså höga krav på undersökaren, samtidigt tillåter den hög flexibilitet, kreativitet och självständighet i forskningsprocessen (Braun & Clark 2006).

En induktiv tematisk analys innebär att identifierade och utvalda teman inte nödvändigtvis är direkt relaterade till de specifika intervjufrågorna. Valda teman har inte heller formulerats i första hand utifrån teorivalet, utan snarare tvärtom eller i vissa fall genom en växelvis påverkan. Det är dock viktigt att poängtera att ett teoretiskt ramverk och en eventuell kontextualisering av forskningsområdet är nödvändig för att lyfta den tematiska analysen bortom en beskrivande funktion till ett argumenterande analysredskap. Viktiga forskningsfrågor blir därför: ”Vad betyder detta tema i detta sammanhang?”, ”Varför har detta tema uppkommit?” samt ”Vad är det för övergripande berättelse som dessa olika teman berättar?” (Braun & Clark 2006: 94, min översättning).

Jag har även valt att använda mig av tematisk analys på en latent nivå, vilket innebär att jag har velat arbeta med underliggande teman, idéer, koncept eller ideologier om man så vill i empirin, istället för enbart tolkningar av informanternas direkta tal. En tematisk analys på latent nivå kan härledas ur den konstruktionistiska skolan, vilken poängterar att mening och därmed även teman i empiri skapas i och påverkas av ett socialt sammanhang. Samma ordval och resonemang betyder alltså olika i olika sammanhang (Braun & Clark 2006; Bryman 2011).

4.9 Analysprocessen

Analysprocessen initierades med flera genomläsningar av materialet för att leta efter svar på mina ursprungliga frågeställningar. Under genomläsningen av materialet uppmärksammade jag återkommande begrepp specifika för kvinnojoursrörelsen, bland annat *kvinna-till-kvinna* (som bör beskrivas som en sorts värdegrund baserad på kvinnoolidaritet) och *feminism*. Min initiala tolkning av detta var att informanterna aktivt förhöll sig till kontexten och föreställningar om den, men också till centrala teman och begrepp i sammanhanget. Samtidigt är detta uppmärksammande ett utslag av min förförståelse av kontexten. Det var säkerligen denna förförståelse som gjorde det möjligt att identifiera hur informanterna förhåller sig till för kontexten centrala teman och begrepp. Det var också min förförståelse som låg till grund för konstruerandet av idéerna, eller de bärande elementen, inom kvinnojoursrörelsen, något jag gjorde efter genomläsningen av insamlat material och som har fungerat som en del av studiens teoretiska ramverk. Alltså är det möjligt att problematisera det induktiva tematiska analysförfarandet på samma grunder som (hela) den induktiva kvalitativa forskningsansatsen; båda är avhängiga forskarens världsbild och förförståelse, eller forskarens teoretiska och ideologiska positionering om man så vill. Min konstruktion av de bärande elementen och deras funktion för min analys kan ses som en, i alla fall till en början, omedveten positionering från min sida. Så här retrospektivt vill jag argumentera för att konstruktionen av de bärande elementen inom kvinnojoursrörelsen och mitt bruk av dem som teoretiskt redskap inte är slumpartade eller skapade ur ett vakuum. Självklart har min historiska förförståelse och positionering som feminist spelat en avgörande roll för detta förfarande. Samtidigt är min övertygelse att mina mer eller mindre medvetna val i detta sammanhang har bidragit till en större förståelse för kvinnojoursrörelsens politiska motiv och historia.

Efter genomläsning kategoriserade och färgmarkerade jag utdrag under de områden jag hade ställt frågor kring, det vill säga: *motiv*, *jourkvinnouppdraget*, samt *kvinnojoursvärlden*. På så vis kvantifierade och tematiserade jag empirin (Larsson 2005). Många av informanternas uttalanden kunde sorteras under mer än ett tema och jag valde därför att kategorisera samma utdrag under flera teman. Jag började därmed färgmarkera utdrag som jag sedan strukturerade under ett fjärde tema: *feminism/kön*. Alla färgmarkerade utdrag samlades sedan i fyra nya dokument rubricerade utifrån mina valda teman. Det var påtagligt att det insamlade materialet levde sitt eget liv och inte besvarade mina frågeställningar i en kronologisk eller logisk följd. Jag valde därför att gå vidare ett steg i analysen och skapa nya teman som återspeglade informanternas reflektioner snarare än mina uppställda frågeområden. De fem teman jag då konstruerade blev de slutgiltiga: *Medmänsklighetens filosofi – Om godhet, plikt och meriter*, *Feminist eller familjebehandlare*, *Kvinnogemenskapens praktik*, *Män på kvinnojouren? – Om separatism som organisationsform* och *Rörelseidentitet?* På så sätt har jag skapat teman och konstruerat rubriker i kombination med ursprungliga frågeställningar och informanternas berättelser.

4.10 Validitet, reliabilitet samt generaliserbarhet

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet är begrepp som i synnerhet tillskrivs den kvantitativa forskningen med dess syfte att uppnå mätbara och överförbara resultat (Kvale 1997; Trost 2005). Kvale (1997) menar dock att begreppen även är användbara inom den kvalitativa forskningen för att problematisera studiens resultat, snarare än att säkerställa dem som ”objektiva” sanningar. Det blir i kvalitativ forskning därför viktigt att använda studiens empiri i första hand för att skapa ett trovärdigt och relevant resultat, mer än ett universellt gångbart resultat (Trost 2005). Genom att diskutera studiens relevans, tillförlitlighet och konfirmerbarhet kan man använda sig av begreppen validitet, reliabilitet och generaliserbarhet även i den kvalitativa metoden.

Validitet avser huruvida studien undersöker det den har för avsikt att undersöka (Trost 2005). Reliabilitet syftar på en studies stabilitet och att samma resultat skulle uppnås vid en annan tidpunkt och mätning (Trost 2005). Reliabilitet och validitet är svåra att fastställa i kvalitativ forskning eftersom dess främsta mål inte är direkt mätning utan snarare att upptäcka och beskriva vissa fenomen i en specifik kontext (Carlsson 1991). Vad denna undersökning ämnat göra är att beskriva är ideella jourkvinnors reflektioner kring motiv, uppdrag och kontext, inte mäta dessa fenomen och skapa generaliserbar data utifrån mätningarna.

Vad gäller validiteten menar Kvale (1997) att den i kvalitativ forskning är beroende av en hantverksskicklighet hos undersökaren, som måste uppvisa en förmåga att ifrågasätta sina resultat och försvara sitt kunskapsanspråk för att ge studien validitet, eller giltighet. Därför bör forskaren i första hand ställa tydliga och korta frågor i intervjusituationerna, samt uppvisa så tydliga och informationsrika resultat i sin undersökning som möjligt. I min strävan att göra min studie valid har jag i resultat- och analyskapitlet försökt att återge långa stycken av berättelserna och samtidigt synliggöra egna tolkningar i uppsatsens resultat- och analysdel. Det är slutsatserna av en undersökning som ska övertyga om undersökningens sanning inte själva empirin. Undersökaren är därför en viktig komponent för validiteten i kvalitativ forskning (Kvale 1997).

Gällande uppsatsens reliabilitet ifrågasätter jag möjligheten att uppnå samma resultat även vid en exakt upprepning av studiens tillvägagångssätt. Det är inte rimligt att garantera samma resultat då det vore omöjligt att omskapa samma villkor för framtida intervjusituationer. Semistandardiserade intervjuer inbjuder till längre resonemang som villkoras av dialogen mellan informant och intervjuare samt intervjukontexten, det vill säga var och när intervjun äger rum. Intervjuguidens öppna frågor - ett medvetet val ifrån min sida - möjliggjorde flera olika svar, reflektioner och tolkningar både från informanterna som mig som intervjuare. Det är därför troligt att en upprepning av studiens tillvägagångssätt skulle leda till en lika mångfacetterad, men därmed inte sagt identisk empiri. ”Som man frågar får man svar”, kan bara vara en del av metodanalysen. Jag tror även att tidpunkt, plats, relationen och dynamiken mellan informant och intervjuare samt intervjuarens skicklighet och bakgrund – som kan innebära mer eller mindre trovärdighet i informantens ögon – är betydelsefulla för slutresultatet.

Den här studiens generaliserbarhet är låg då underlaget är för lågt för att överföra resultaten på andra ideella jourkvinnor berättelser utanför studien. Dessutom är mitt ämnesområde relativt obeforskat, vilket ytterligare innebär att uppsatsens generaliserbarhet är svår att stärka. Det är inte heller mitt syfte att skapa universella och beständiga sanningar med denna uppsats, utan snarare att ge en inblick i ideellt engagemang på kvinnojour genom individuella berättelser och resonemang kring idealitet i ett specifikt sammanhang som

kvinnojournsvärlden. Utifrån denna uppsats kan och bör man alltså inte dra vidare slutsatser om ideellt arbete generellt eller tillskriva resultatet till alla ideellt verksamma jourkvinnor.

För att slutföra diskussionen om uppsatsens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet lutar jag mig återigen mot Kvale (1997) som menar att intervjuer inbjuder till kreativitet och föränderlighet i det kvalitativa analysarbetet, något som är den kvalitativa ansatsens styrka så väl som dess svaghet.

4.11 Etiska aspekter och metodsvårigheter

Redan i inledningen av detta arbete hade jag i åtanke att min bakgrund i kvinnojournsvärlden kunde fungera som en ingång och inspiration i arbetet, men också att den var problematisk på så sätt att den kunde minska min trovärdighet som undersökare. Under större delen av arbetsprocessen brottades jag med ambitionen om att kliva ut ur min tidigare interna roll som ideell och anställd och in i en mer distanserad forskarroll, vilket var lättare sagt än gjort. Periodvis upplevde jag arbetsprocessen med uppsatsen som ett sisyfosarbete, det vill säga ett uppdrag omöjligt att slutföra, eftersom min egen bakgrund och förförståelse konstant gjorde sig påmind under arbetets gång. I enlighet med Pattons (1990) grundregel valde jag dock från början att vara tydlig med min egen erfarenhet och utbildning både för informanterna som för läsaren. Detta tillvägagångssätt är vad Patton anser vara grundregeln för en kvalitativ undersökning. Eftersom undersökaren fungerar som mätinstrumentet i en kvalitativ undersökning är det viktigt att öka dess trovärdighet genom att vara tydlig med undersökarens ansats. Min ansats var induktiv, det vill säga jag valde att låta den insamlade empirin leda mig till ett teoretiskt ramverk, och därför valde jag att förhålla mig till grundregeln genom att upplysa informanterna om att jag ännu inte hade valt teoretiska perspektiv för min analys och att jag inte utgick ifrån färdiga hypoteser. Samtidigt är det viktigt att påtala att mina slutgiltiga val av teoretiska perspektiv inte kunde vara annat än färgade av min egen förförståelse av sammanhanget och dess idéhistoria, trots en önskan om och strävan efter objektivitet. Detta är något jag har försökt förhålla mig till och problematisera under skrivandets gång. Jag med min bakgrund i sammanhanget har säkerligen även färgats av samtida diskurser inom den svenska kvinnojournsvärlden rörande professionalisering (diskurser som omnämns i kapitel 1), vilket troligtvis har påverkat min materialbearbetning och mitt analysförfarande. Således är mitt förfarande inte slumpartat eller objektivt, vilket är viktigt att understryka.

En trolig effekt av informationen kring min bakgrund inom kvinnojournsvärlden var att informanterna i sina resonemang aktivt förhöll sig till den. Ibland refererade några av dem till mina erfarenheter och ibland ställde de frågor kring dem. Jag valde att besvara dessa frågor med förhoppningen om att stimulera informanterna till ytterligare resonemang, istället för att lämna frågorna hängandes i luften vilket jag tror hade stört dynamiken och flödet i intervjuerna. Det ska också sägas att jag samtidigt försökte vara tydlig med min roll som intervjuare och uppsatsskrivare i presentationen. Jag tror nödvändigtvis inte att det enbart var problematiskt att informanterna förhöll sig till mig som ”en insatt person”, eller en person med liknande erfarenheter som de själva. Det gav mig också möjligheten att gå i dialog med informanterna och förtydliga mina frågeställningar eller egna resonemang. Utöver detta tror jag att det kanske till och med innebar en fördel att vara insatt eller delaktig i ett sammanhang som kvinnojournsvärlden, som i många forum har betraktats och behandlats som ett kontroversiellt sammanhang. Kanske underlättade det för några av informanterna att intervjuas av någon med liknande erfarenheter? Jag vet inte om min bakgrund var en avgörande faktor för att informanterna skulle låta sig intervjuas, men jag tror inte heller att det försvårade tillströmningen av informanter. Snarare var det min tidsgräns samt eventuellt

spridningen av utskicket som begränsade urvalet, eftersom jag inte hade insyn i tillvägagångssättet av spridningen av utskicket på respektive jourer.

Under utformandet av intervjuguiden och i intervjuprocessen hade jag en tanke om att enbart undersöka mina informanternas bakomliggande motiv och deras tankar kring sitt engagemang och sitt sammanhang. Min intention var att avgränsa mig genom att ha fokus på informanternas berättelser, det vill säga hålla mig på en individnivå. Jag höll denna linje ända fram till att transkriberingarna av intervjuerna var färdigställda. Vad jag under det arbetet hade upptäckt var att min förförståelse hade skapat förväntningar på informanternas berättelser. Detta trots mina ambitioner om att skapa en enkel och förhållandevis ”objektiv” intervjuguide, det vill säga en intervjuguide som jag trodde alla oavsett erfarenhet eller värdegrund kunde svara på. Jag hade helt enkelt försökt neutralisera och avpolitisera mina frågor till informanterna som befinner sig i en allt annat än neutral eller apolitisk kontext.

Mina förväntningar infriades faktiskt sällan under intervjuerna. Det var sällan informanterna resonerade som jag hade väntat mig. Många gånger fick jag istället förtydliga mina öppna frågor och det blev uppenbart att det som för mig verkade självklart och framför allt möjligt att tala om inte alls uppfattades som lika självklart av informanterna. Jag upplevde frustration över detta, samtidigt som jag har försökt betrakta det som ett spännande resultat, men min insamlade empiri ställde mig länge frågande till hur jag skulle arbeta vidare med det insamlade materialet. Det som skedde var att jag efter transkriberingsarbetet drabbades jag av en sorts blockering där idéerna kring hur jag skulle arbeta vidare lyste med sin frånvaro. Skrivkrampen tilltog och omöjliggjorde praktiskt taget mitt arbete med resultatet och analysen. Slutligen drog jag slutsatsen att jag var tvungen att skriva om detta stadium, som jag tror var starkt präglad av min förförståelse i kombination med intentionen att avpolitisera mina intervjufrågor och därmed kontexten som informanterna är verksamma i.

Under intervjuerna uppkom på olika sätt resonemang kring teman som har varit centrala för ideologiska diskussioner på många kvinnojourer, så som ”kvinna-till-kvinna”, män på kvinnojour, feministisk identitet, osv. Alltså teman som är starkt kopplade till politik eller om man vill kalla det värdegrund. Jag upplevde därför att det inte var tillräckligt att stanna vid min ursprungliga tanke om att lyfta enskilda jourkvinnors resonemang. Det blev för mig omöjligt att skriva om de ideella jourkvinnornas reflektioner utan att kontextualisera dem, det vill säga sätta dem i ett sammanhang, och positionera mig själv i relation till materialet. Naturligtvis var det så att jag var präglad av min egen bakgrund inom sammanhanget, något annat är omöjligt att hävda, och samtidigt är ingen forskning neutral. För mig blev det tydligt ju längre skrivprocessen fortskred att det var nödvändigt att presentera kontexten och min förförståelse för läsaren. Jag gjorde alltså valet att aktivt förhålla mig till kontexten och min bakgrund som en metodologisk strategi, för att kunna lotsa mig själv och läsaren genom processen.

Genom mitt eget engagemang och arbete har jag en förförståelse om att många kvinnojourer beskriver sig som en del av ”kvinnojoursrörelsen”, en social rörelse med rötterna i 1970-talets kvinnorörelse i väst. Värdegrunden ifrån 1970-talet är något som har stötts och blötts i över 30 års tid på kvinnojourer i hela landet. Ju längre tid du är verksam på en kvinnojour desto mer kännedom får du naturligtvis om dess historik och om kvinnojoursvärlden i stort. Därför blev det intressant att undersöka och belysa kvinnojourers idéhistoria och samtidigt koppla dem till sociala rörelsebegrepp. Att sätta uppsatsen i en ”social rörelse-kontext” gör det extra intressant eftersom det enligt mina eftersökningar finns begränsad forskning om det idéburna

ideella arbetet på kvinnojourer i Sverige kopplat till teorier om sociala rörelser.⁷ Det ger också en mer mångfacetterad bild av kvinnojoursrörelsen i stort och möjliggör även en vidare förståelse av de ideellt verksamma, nämligen jourkvinnorna, som också är den här uppsatsens fokus.

---

⁷ Med undantag av Enander, Holberg & Lindgren (2013) vars forskning har fokuserat på SKR, den ena av två riksorganisationer för kvinnojourer i Sverige, och dess roll i den svenska kvinnojoursrörelsen.

5. Resultat och analys

För att skapa ett flöde i texten har jag valt att integrera uppsatsens resultat och analys. Jag har använt citat från alla intervjuade jourkvinnor. Jag hade en bred ansats i uppsatsens frågeställningar där jag ämnade undersöka jourkvinnornas motiv till sitt engagemang, deras syn på sitt uppdrag som jourkvinna samt hur de ser på kontexten de är verksamma i. Ju fler intervjuer jag genomförde desto tydligare blev det att resultatet tog flera riktningar och omfattade mer än bara svaren på mina frågeställningar. Särskilt uppmärksammade jag återkommande reflektioner kring bärande element inom kvinnojour rörelsen. I enlighet med en induktiv ansats utökade jag därmed mina ursprungliga frågeställningar med ytterligare en om kvinnojour rörelsens bärande element. Mitt uppmärksammande av detta resultat är säkerligen påverkat av min förförståelse av kontexten, samtidigt går det att tolka som att inte heller mina informanter är frikopplade ifrån kontexten oavsett personlig värdegrund eller erfarenhet.

Ytterligare teman figurerade och återkom i flera av intervjuerna, så som reflektioner om barnen och ”invandrarkvinnan” på kvinnojour. Det här var också ett intressant resultat som jag dock valde att inte använda mig av då det inte korrelerade med mina frågeställningar och för att begränsa uppsatsens omfång. Däremot vore det intressant att i framtida studier fördjupa sig i frågeställningar på kvinnojour kring barn, ras/etnicitet och ”invandrarskap” i kombination med kön.

5.1 Medmännisklighetens filosofi - Om godhet, plikt och meriter

Frågor kring jourkvinnornas bakomliggande motiv genererade till en början kortfattade reflektioner. Initialt uppgav flera av jourkvinnorna att de inte hade funderat särskilt nämnvärt över varför de hade valt att engagera sig som just jourkvinna. I takt med intervjuernas fortskridande formulerades dock flera tänkbara bakomliggande motiv. Vad som uppgavs var allt från intresse för jämställdhetsfrågor, ett generellt intresse för volontärarbete, medmännisklig plikt och en möjlighet att använda sig av dessa erfarenheter i andra sammanhang. Några av informanterna reflekterade över viljan att göra gott för andra och dess effekter, varav en var eget välmående. Detta ligger i paritet med resultat av tidigare motivforskning jag tagit del av, där viljan att göra gott för andra och samtidigt för sig själv uppges som stora drivkrafter bakom ett ideellt engagemang oavsett forum (Jeppsson Grassman 1994; 1997; Lundström 2004; SOU 1993:82).

Så här beskriver en jourkvinna drivkrafter bakom sitt engagemang:

Jag är lyckligt lottad, jag har hälsan, jag har en bra familj som stöttar mig och jag har bra vänner som finns där och då tycker jag nästan att det är mer eller mindre min skyldighet som medmänniska om jag känner att jag kan bidra och det är någonting som jag vill göra, så tycker jag definitivt att man ska ställa upp [...]. För det är liksom; men de som har det svårt, var ska de få hjälp ifrån, var ska de få stöttning från då? [...] Det tycker jag är lite av människans skyldighet faktiskt. Och sedan som sagt: man får så himla mycket tillbaka [...] från det, verkligen. Man lär sig mycket om andra människor, om hur man ska hantera situationer och människor och man lär sig otroligt mycket om sig själv framför allt. [...] Det är väl mer värt än alla pengar i världen, kan jag känna. Faktiskt.

Den här jourkvinnans uppfattning av jourkvinnouppdraget kan betraktas som en praktik av medmännisklighet, som här beskrivs som en skyldighet, eller plikt, för personer med goda förutsättningar. Valet att engagera sig som jourkvinna kan här tolkas som ett uttryck för altruism där motivet att hjälpa utsatta människor är ledande i engagemanget (Jeppsson Grassman 1994; 1997; Johnson 1981; Lundström 2004). Det är även möjligt att tolka

resonemanget som ett uttryck för individualisering, där en personlig idé om medmännisklighet används som värdegrund och motiv till att engagera sig för människor, snarare än en gemensam sak eller politik (Giddens 1991). Det är medmänniskligheten som gör det möjligt för denna jourkvinna att engagera sig som just jourkvinna, inte en kollektiv ideologisk värdegrund. Kvinnojoursuppdraget innebär här ett uppdrag där man hjälper utsatta människor generellt snarare än våldsutsatta kvinnor specifikt, vilket kan tolkas som en tendens av avpolitisering av kvinnojoursuppdraget, på samma sätt som Lehrner och Allen (2009) beskriver utvecklingen bland anställda i olika amerikanska domestic violence verksamheter. Samtidigt innehåller resonemanget en tydlig värdegrund baserad på idén om medmännisklighet som en skyldighet. Man skulle kunna tolka det som att plikten att vara medmänniska görs till denna jourkvinnans politik (Jeppsson Grassman 1997). Medmännisklighet görs av den här jourkvinnan till ett normerande, eller eftersträvansvärt, motiv (Habermann 2001). Den normerande aspekten blir också tydlig när jourkvinnan talar om att lära sig mycket av andra och att det är ”mer värt än alla pengar i världen”, det vill säga mer värt än kapitalistiska motiv.

Jourkvinnan visar på fler motiv för jourkvinnouppdraget:

Som jag började med: man vill vara en god människa. Jag har *alla* möjligheter att hjälpa till. *Varför inte?* Jag mår ju bara bra utav detta. Bara det här; hade jag inte börjat på jouden hade jag inte suttit här och berättat detta. Och faktiskt tyckt att det var sjuk intressant att prata om detta, därför att jag inte har tänkt på det i de här banorna. Det är så *mycket* som leder till så...så mycket annat. Dörrarna öppnas bara för en. Man träffar människor, man får jobbmöjligheter, man får en personlig utveckling, man påverkar. Det vill väl alla unga, engagerade göra. Man vill påverka. [...] Och jag har hälsan i behåll. Jag har en fantastisk familj och...alla förutsättningar för att göra det. Det hoppas jag aldrig kommer försvinna, att jag alltid kommer att känna så. Oavsett om jag är...gammal...och grå. [...] Jag vill fortsätta utvecklas så länge jag lever. Och bara för att jag går i pension så, och sett mycket i mitt liv, så vill jag inte tappa min tro på mänskligheten. Så att... Nä, det hoppas jag verkligen på.

Som framgår ovan beskriver hon även vinster och utvecklande aspekter i jourkvinnouppdraget för egen del. Det handlar inte bara om att det goda kommer andra till del. Att vara verksam som jourkvinna är något som även skapar möjligheter för egen del så som meriter och självutveckling. På så vis, och likhet med vad Jeppsson Grassman (1997; 2001) beskriver som en aspekt av frivilligarbetares motiv, beskriver jourkvinnan här sitt uppdrag som något som även är givande för henne själv. Utvecklingsmöjligheterna för egen del kombineras med en idé om att påverka som också benämns som bakomliggande motiv. Men vad man påverkar är oklart; är det människorna man hjälper, sig själv eller ett större sammanhang? Även detta resonemang innehåller individualistiska tendenser på så vis att jourkvinnan själv skapar sin egen mening med sitt engagemang (Giddens 1991). Framför allt påvisar det en kvinnojoursrörelse som rymmer individualistiska motiv och värdegrunder bland sina deltagare och ger på så vis en mer komplex bild av rörelsen och dess deltagare, en komplexitet som även Johnson (1981) har beskrivit i den amerikanska kvinnojoursrörelsen vad gäller rörelsens värdegrund.

Ytterligare en jourkvinna talar i Jeppsson Grassmans (1997) termer om motivens två sidor: att göra gott för andra *och* sig själv:

Men i slutändan så är det väl, så är det ju, att man känner att man gör något...som man trivs med. Att man själv känner sig, att man gör någon nytta, är ju det yttersta, antar jag, varför folk jobbar ideellt. För att det handlar ju om...i slutändan handlar det ju om en själv, liksom. Man tänker att det handlar om att man vill göra något bra för andra, men... Ja, som jag ser det så har det ju en, det har en grund i en själv; att man får ut något av det så [...]. Ja, nu är det ju en filosofisk fråga,

liksom, varför man gör, varför vill man göra bra saker för andra? Det var det jag menade, att i slutändan så är det ju för att man själv, eller omedvetet är det ju för att man själv trivs med det, eller mår bra själv, då liksom. Men det är ju en, en djup fråga, egentligen.

För den här jourkvinnan blir motivet att göra gott i allra högsta grad just en filosofisk fråga, snarare än ideologisk, vilket gör det möjligt att placera det här resonemanget i en frivilligt socialt arbete-kontext där det ryms filosofiska aspekter vid sidan av ett egenintresse (Jeppsson Grassman 1997). Det tyder också på en viss individualisering i synen på jourkvinnouppdraget; det är något man gör för att man trivs med det eller för att må bra själv, inte nödvändigtvis bara för att göra gott för andra eller med samhällsförändrande ambitioner (Giddens 1991). Det är ett resonemang som tar avstånd från altruistiska och normerande motiv, där motiven att kämpa för saken, hjälpa och lära sig av andra underordnas det egna behovet att få ut något för sig själv (Habermann 2001; Jeppsson Grassman 1997).

En tredje jourkvinna har socionombakgrund och talar om ett annat bakomliggande motiv. För henne möjliggjorde jourkvinnouppdraget relevant arbetserfarenhet som nyutexaminerad socionom:

När jag inte hittade något arbete, varken inom myndigheter eller ideella organisationer som sysslar med socialt arbete, så valde jag att engagera mig ideellt då och det i XX [namn] kvinnojour i XX [ort], som riktar sitt arbete mot kvinnor med utländsk härkomst. På grund av att jag är XX [nationalitet] och XX [etnicitet] så var jag faktiskt efterfrågad kan man säga. De ville ha någon som kunde XX [språk]. För nu har våra kvinnor *vågat* och klagat över sina män och ringer och söker kvinnojourer som vår. Det finns ett *stort* behov av XX-talande jourkvinnor som kan ta emot de här kvinnorna och lyssna på dem, för att de är *alltid* nykomlingar eller instängda och isolerade kvinnor som har utsatts för misshandel eller kränkning i nära relationer och har inte fått en chans att lära sig svenska. [...] Så jag kände att: ”Åh, herregud, nu, nu behöver de mig!”

Jourkvinnouppdraget har en professionell potential för den här jourkvinnan på så sätt att det ger arbetserfarenhet av socialt arbete generellt. En möjlig tolkning av resonemanget blir då att jourkvinnouppdraget i första hand betraktas som en arbetsmerit av denna jourkvinna, vilket också förekommer som motiv bland frivilligarbetare i Habermanns (2001) forskning, om än mindre normerande och mindre moraliskt försvarbart enligt Habermanns informanter. Att arbeta med kvinnor med utländsk bakgrund innebär också en möjlighet att använda sig av efterfrågad kompetens i hjälpsyfte. Den här jourkvinnans kompetens fyller ett behov på hennes kvinnojour och ger henne samtidigt en personlig känsla av att vara behövd. Jourkvinnouppdraget skapar således möjligheter både för denna jourkvinna och för dem hon ska hjälpa. På så vis förhåller sig även denna kvinna till motivens två sidor: för sig själv och för andra (Jeppsson Grassman 1997). Genom att tala om de kvinnor som hon möter i jourkvinnouppdraget som ”våra kvinnor” blir det tydligt att hon identifierar sig med dem utifrån etnisk tillhörighet, men kanske också utifrån gemensamma erfarenheter av migration? Det är möjligt att tolka det som att just de erfarenheterna ger hennes jourkvinnouppdrag ytterligare dimensioner. Kanske laddar hon också bärande elementet så som systerskap, kvinna-till-kvinna, ”det personliga är politiskt” och empowerment med egna erfarenheter av migration och av att tillhöra en etnisk minoritet i Sverige? På så vis skulle jourkvinnouppdraget även kunna inneha personliga motiv för denna jourkvinna.

Ytterligare en av jourkvinnorna har erfarenhet av tidigare ideellt engagemang i andra föreningar och verksamheter:

Du kommer nog inte få det svar som du kanske får av andra; att jag är feminist och alltid tyckt det här med kvinnofrågor var viktigt och allt sånt här. Jag hamnade så småningom i den här verksamheten. Då finns det säkert någon sorts inre drivkraft, men jag har inte brytt mig om att,

liksom...analysera...varför just här. Det var så att när jag blev pensionär så tänkte jag: nu får jag chans att göra det som...jag alltid tyckt var viktigt, men inte fanns utrymme för i mitt liv då; när jag jobbade, hade barn och också var politisk aktiv, att arbeta med socialt arbete. [...] Det hände något i mitt liv och jag behövde prioritera. Jag var väldigt engagerad i olika saker. Och *då* prioriterade jag faktiskt det här med stöd till kvinnor som utsatts för våld, framför annat, annan volontärverksamhet. Så det var, det var ett medvetet val. [...] Och det, det släppte jag inte, fast det krockade med saker som jag behövde göra privat. Och varför jag gjorde det...? Jag vet inte, det är väl en...ansvarskänsla, tror jag. Vissa saker måste göras. Så!

Den här jourkvinnan förhåller sig till en bild av "andra" jourkvinnor som motiverade av en identitet som feminist eller ett brinnande intresse för kvinnofrågor i sitt engagemang. Det är möjligt att tolka detta som att hon besitter en historisk kännedom om kvinnojoursrörelsen och dess relation till feminism och till den kollektiva identiteten feminist (Castells 1997; Dobash & Dobash 1987; Eduards 2005; Melucci; 1992; 1997). Hon beskriver valet att söka sig just till kvinnojour som en prioritering baserad på ett pliktresonemang (Jeppsson Grassman 1997). Det var alltså inte den specifika frågan om mäns våld mot kvinnor som motiverade henne till att engagera sig som jourkvinna, utan snarare ett generellt intresse för socialt arbete. Samtidigt som hon talar om tidigare politiskt engagemang var det främst en ansvarskänsla som avgjorde valet av forum för hennes engagemang. Det är dock en ansvarskänsla som hon inte har analyserat närmare. Det går bara att spekulera i huruvida denna ansvarskänsla har politiskt potential, eller bottenar i andra drivkrafter (altruism, egennytta). Det är ett resonemang som överensstämmer med Jeppsson Grassmans (1994; 1997) forskning om frivilligarbetare som också uppger att de inte har funderat i specifika termer om varför de engagerar sig, även om denna jourkvinna förhåller sig till kvinnojoursrörelsens idéhistoria om kollektiv identitet.

Ovanstående resultat kan tolkas som att bakomliggande motiv till jourkvinnouppdraget bottenar i de enskilda jourkvinnornas ställningstaganden och individualiserade värdegrund, snarare än ett initiativ baserat på en samlande ideologi. Detta resultat är således möjligt att tolka som ett uttryck för individualism, där jourkvinnorna intar ett reflexivt förhållningssätt till sitt uppdrag som innebär att man kan ha flertalet motiv till varför man engagerar sig som just jourkvinna (Giddens 1991). Lika mycket som det handlar om att göra gott för andra så finns det vinster för en egen del i uppdraget. Man får kontakter, man gör gott för sig själv, man får kunskap. Att betona medmänsklighet eller plikt istället för en feministisk identitet är också möjligt att tolka som en yttring av heterogenitet inom kvinnojoursrörelsen, på så vis att det är möjligt att börja engagera sig som jourkvinna utan att identifiera sig som feminist (Johnson 1981). Jourkvinnouppdraget blir här ett professionellt, privat eller personligt projekt, snarare än politiskt (della Porta & Diani 1999; Lehrner & Allen 2009). På så vis kan kvinnojoursarbete tillgängliggöras för andra intressenter än de som definierar sig som feminister eller "kvinnosakskvinnor". En möjlig effekt av kvinnojoursrörelsens heterogenitet och tillgänglighet blir medlemmars avståndstagande från eller ickeidentifiering med rörelsens historiska värdegrund och kollektiva identitet (Johnsons 1981). Detta resultat går att tolka som tendenser av individualisering och till och med avpolitisering av jourkvinnouppdraget i bemärkelsen att informanterna snarare gav uttryck för personliga visioner, drivkrafter och vinster med sitt uppdrag än en gemensam samhällspolitisk vision (jfr. Lehrner & Allen 2009). Medmänsklighet och godhet blir härmed egenskaper lika mycket i egennyttans tjänst som i allmännyttans.

Det ovanstående presenterade reflektioner har gemensamt är att de beskriver ett initialt engagemang. Det är inledningen och anledningen till att börja som jourkvinna som är centralt. Nästa tema presenterar även reflektioner ur ett annat jourkvinnoperspektiv; det som beskriver och besitter en längre erfarenhet.

5.2 Feminist eller familjebehandlare?

Parallellt med motiv som medmänsklighet och godhet förekom även berättelser om intresset för *jämställdhetsfrågor* och *feminism* som ett motiv till valet av kvinnojour som arena för ideellt engagemang. En strukturell analys av våldet och strävan efter samhällsförändring kan vara en drivkraft bakom jourkvinnoidealiteten, men det finns även andra drivkrafter bakom jourkvinnouppdraget. Nedan illustreras jourkvinnornas olika ingångar till sitt engagemang.

Så här beskriver en jourkvinna några av sina motiv till att börja engagera sig som ideell jourkvinna:

Ja, jag började på jouden för 1 år sedan [...] för att jag kände att jag ville, jag har alltid varit intresserad av, ja, det känns lite fel att säga ”kvinnofrågor”, så, för jag tycker att det är ett lite löjligt ord, men jag har varit intresserad av hur samhället är uppbyggt och jag är, ja, jag ser mig som feminist och så där. Jag är intresserad av de frågorna. Så kände jag att jag ville engagera mig på något sätt. Och då tänkte jag [...] då kan jag ju börja *där* och se om det kan vara någonting. Och sedan ville jag också ha lite för utbildningen, för jag har jobbat med andra saker innan, så då tänkte jag att det kan vara ett bra sätt att smyga sig på socialt arbete då. Så det var lite det, också då. [...] Eller det blev en liten kick, annars så vet jag inte om jag hade tänkt tanken riktigt.[...]

Den här jourkvinnan positionerar sig som feminist, en kollektiv identitet inom kvinnojoursrörelsen, och kombinerar samtidigt denna identitet med en ambition om att införskaffa sig professionella erfarenheter och meriter (Castells 1997; Habermann 2001). En kollektiv identitet som syftar till samhällsförändring utesluter alltså inte privata, eller här kanske snarare professionella, ambitioner. I det här fallet blir de professionella ambitionerna, att skaffa sig mer erfarenhet av socialt arbete, den yttersta drivkraften till att söka sig just till kvinnojour. Det kan tolkas som att jourkvinnouppdraget inte enbart är politiskt för denna jourkvinna utan även här egennyttigt, eller ett uppdrag ”för andra och för mig” (Jeppsson Grassman 1997). Uttalandet gör det möjligt att spekulera i huruvida denna jourkvinna lika gärna kunde ha sökt sig till en annan feministiskt organisation, eller verksamhet som bedriver frivilligt socialt arbete, som till en kvinnojour? Samtidigt möjliggör hon kombinationen av en identitet som feminist med professionella ambitioner, något som också skulle kunna tolkas som en förändring av den kollektiva identiteten feminist som tidigare har varit synonym med en kollektiv värdegrund (Dahlerup 2006; Castells 1997). Det är även möjligt att tolka hennes bakomliggande motiv som en effekt av individualisering (Giddens 1991). Hon har egna motiv som går bortom en kollektiv rörelsevision som är en av principerna för en social rörelse (Castells 1997; della Porta & Diani 1999; Melucci 1992; 1996; Wettergren & Jamison 2006b).

En annan jourkvinna reflekterar kring varför det blev just ideellt engagemang på kvinnojour för hennes del:

Det var väl så att egentligen har jag alltid varit väldigt intresserad utav jämställdhetsfrågor, ända sedan jag var ung [...]. Och sedan precis alldeles innan det här att jag gick på det här mötet som kanske [också] gjorde att jag blev intresserad, det var så att jag hade en väninna också som jag hade hjälpt. Hon var tillsammans med en man [...]. Hon lämnade honom alla fall för att han var aggressiv, men hon blev inte av med honom. Han bet sig fast och han trängde sig in och... Ja, och han slog henne och hotade henne. Jag hjälpte henne mycket i det och vi umgicks ju tätt, så [...], det blev så att jag blev helt enkelt med [i kvinnojouren]. Så småningom så anmälde ju hon honom. [...] Så det var väl upprinnelsen till varför jag började i kvinnojouren. [...] Sen har jag ju mer och mer varit, alltså att det är viktigt med jämställdhet. Men det har nog blivit efter att jag gick med i kvinnojouren ändå, att jag blev mer vad man säger; feminist. Det kan jag inte säga att jag var på den tiden utan mer...utan jag var väl rätt så omedveten.

Erfarenheten av att ha hjälpt en väninna kan tolkas som en praktik i systerskap och blir ett motiv till att engagera sig i kvinnojouren för denna jourkvinna (Jeffner 1999; Svensson 2005). Hon beskriver också hur hennes ursprungliga intresse för jämställdhet har utvecklats till en identitet som feminist med tiden som jourkvinna, men feminismen var inte den ursprungliga anledningen till att engagera sig som en tidigare citerad jourkvinna uppgav. Denna identitetsutveckling kan tolkas som att det har skett en anpassning till eller identifiering med en feministisk värdegrund över tid. Jeppsson Grassman (1997) skriver om det frivilliga arbetets identitetsskapande potential, vilket illustreras i den här jourkvinnans resonemang. Det blir tydligt att den här jourkvinnan anammar den kollektiva identiteten feminist genom ökad erfarenhet och hon beskriver identitetsutvecklingen som en följd av en över tid ökad medvetenhet. Det är möjligt att tolka det som att den här jourkvinnans engagemang har fått en ökad politisk innebörd över tid som har möjliggjort en ny identitet och därmed identifiering med den del av kvinnojourrörelsen som hyser en feministisk samhällsvision (Castells 1997; Melucci 1992; 1996).

En jourkvinna, som har varit verksam i drygt ett år, har en kontrasterande ingång till jourkvinnouppdraget. Hon uppger ett annat motiv:

Fanns det någon speciell anledning till att det blev just arbete med utsatta kvinnor för dig?
Som sagt i början, innan vi började spela in, jag är väldigt intresserad av familjeproblematik. Jag gillar faktiskt att arbeta med att lösa upp konflikter inom familjen, mellan man och kvinna, mellan barn och föräldrar, så. Jag är *mycket* där mot familjeproblematik [sic].

Här nämns varken feminism eller jämställdhet som ett bakomliggande motiv, utan innebär snarare en professionell och familjebehandlande ingång. Detta kan tolkas utifrån jourkvinnans yrkesbakgrund som socionom och kortare engagemang i rörelsen och därmed en eventuellt mindre exponering för rörelsens feministiska historia och en eventuellt större exponering för den pågående professionaliseringsdiskursen inom rörelsen (Eduards 2005; ROKS 2013; SKR 2011). Reflektionen går också att tolka som ett exempel på kvinnojourrörelsens heterogenitet vad gäller deltagares bakomliggande motiv och värdegrund (Johnson 1981).

En jourkvinna med 10 års erfarenhet talar om ”det feministiska perspektivet”:

Hur tänker du kring att feminismen är ganska genomgående i de flesta kvinnojourer och i rörelsen i sig?
Nä, men jag tycker att...just det här feministiska perspektivet...jag, jag trivs med det. För mig betyder det feministiska perspektivet för det första att man ser det som ett samhällsproblem, eller att man ser det som en del av samhällsstrukturen, alltså inbakat i samhällsstrukturen. Det gör att man får perspektiv, inte ger upp. Och ja, och jag är ju...jag *vill* ju ha ett annat samhälle, så det passar bra ihop. För det andra betyder ett feministiskt förhållningssätt också att vår uppgift är att stärka kvinnan *själv*.

Det feministiska perspektivet beskrivs som ett perspektiv som stämmer överens med jourkvinnans egna visioner om samhällsförändring. Hon delar alltså en kollektiv vision, som är en grundprincip för sociala rörelser, med kvinnojourrörelsen (Castells 1997; della Porta & Diani 1999; Wettergren & Jamison 2006b). Ett feministiskt perspektiv blir också en förutsättning för ett av kvinnojourrörelsens bärande element: empowerment (Svensson 2005). Det här går att tolka som ett uttalande förankrat i kunskap om kvinnojourrörelsens historia och politiska analys. Jourkvinnans uttalande är även kompatibelt med Lehrner och Allens (2009) forskningsresultat som beskriver hur en längre erfarenhet inom kvinnojourrörelsen ofta innebär en tydligare politisk samhällsanalys av mäns våld mot

kvinnor. Detta uttalande gör det möjligt att se den här jourkvinnan som en tydlig representant för de feministiska förespråkarna inom kvinnojourrörelsen som menar att det personliga är politiskt och på så vis förespråkar en strukturell analys av mäns våld mot kvinnor (Hanisch 1969).

De olika jourkvinnornas resonemang visar på flertalet strömningar som ryms i dagens kvinnojourrörelse: individualisering, professionalisering och feministisk ideologi som alla lägger grunden för ett identitetsskapande som till exempel professionell (familje)behandlare eller feminist eller både och. Jourkvinnouppdraget möjliggör simultana identiteter och motiv, vilket återigen tyder på mångfalden inom kvinnojourrörelsen samtidigt som det försvårar dess existens som just social rörelse som ju bör bygga på kollektiva (gräsrots)principer vad gäller rörelsens vision, mål och identitet (Castells 1997; della Porta & Diani 1999; Johnsson 1981; Melucci 1992; 1996; Wettergren & Jamison 2006b). Att inneha flera identiteter och motiv som jourkvinna kan tolkas som en möjlighet till förändring av fasta och kanske föråldrade identiteter och motiv, eller också kan det tolkas som en urholkning av rörelsen och dess grundprinciper. Det här väcker frågan om det ens är möjligt att tala om en kvinnojourrörelse idag? Bör den benämnas som något annat? Till exempel en professionell social rörelse, som della Porta & Diani (1999) beskriver rörelser med professionella inslag och ambitioner? Eller ska vi tala om (isolerade) kvinnojourverksamheter fortsättningsvis och undvika att ”klumpa ihop” dem i en kvinnojourrörelse?

5.3 Kvinnogemenskapens praktik

En kontext med och för kvinnor skapar förutsättningar att fundera över och diskutera organisationsprinciper baserade på kön. I informanternas reflektioner återkommer bärande element som berör kvinnors organisering. En jourkvinna resonerade på följande vis om systerskapstanken:

Systerskapstanken och den humana tanken, tänker du att det är en grundsten i kvinnojourrörelsen?

Ja, det är det väl. I vårt arbete är det det, men när vi ser på samhället i vårt opinionsarbete, när vi tittar orsaken till varför detta händer och varför våld mot kvinnor är så mycket förekommande och det här sexualiserade våldet och allt sånt här...då räcker det inte med medmänsklighet. Då är det ju...måste vi vara lite mera...aggressiva, eller, *inte* aggressiva, men vi måste vara...vad heter det? Aktiva. Också lite grand ställa dagordningen. Det måste vi. Och det tycker jag vi har gjort...ganska bra.

På vilka fronter då tänker du?

[Paus] Ja, överhuvudtaget att det erkänns; att våld mot kvinnor är ett samhällsproblem. Det tror jag. Officiellt erkänns det ju.

Jourkvinnan förhåller sig alltså aktivt till ett av rörelsens bärande elementet: systerskap, men betonar främst andra faktorer i rörelsens arbete. Den självständiga kampen för samhällsförändring anses mer avgörande och effektivt. Systerskapet kan fungera som en grundsten (kanske som värdegrund?) men det opinionsbildande arbetet lyfts som ett exempel som kräver andra strategier. Det är möjligt att tolka det som att jourkvinnan förknippar systerskap främst med en praktik på individplan, kvinnor emellan, och för henne är det strukturella arbetet mer avgörande. Att förknippa systerskap med medmänsklighet ger det möjligtvis även en altruistisk innebörd för den här jourkvinnan, vilket då inte är tillräckligt i kvinnojourrörelsens arbete. Här blir det tydligt att hon sätter ett samhällsförändrande arbete högt på rörelsens agenda. Hon talar också om kvinnojourrörelsen som ett vi, alltså i kollektiva termer, och betonar dess samhällsförändrande vision. På så sätt talar hon med termer som förknippas med sociala rörelser, men delar inte rörelsens idé om systerskapets

samhällsförändrande potential (Castells 1997; della Porta & Diani 1999; Eduards 2005; Gemzöe 2006).

En annan jourkvinna talar om upplevelsen och betydelsen av kvinnogemenskap:

Sedan [...] sitter man ju jour med olika jourkvinnor, så det blir ju gärna att man sitter och pratar och...byter erfarenheter. Det tycker jag är en fördel att man, vi har ett system där man inte sitter med samma person utan jag kan hamna med precis vem som helst av de andra jourkvinnorna. Och det är ju väldigt givande. Vi lär ju känna varandra väldigt väl på det sättet. Så mycket är ju inte bara att man ska liksom vara någon slags...hjälpgrumma utan det handlar ju mycket om kvinnlig gemenskap med i det här också. [...] Att det finns en massa väldigt trevliga och intressanta kvinnor som man träffar. Det är nog lika mycket det som att jag tycker att jourarbetet är viktigt.[...] Och sedan så naturligtvis kvinnorna som bor där. Man lär sig ju otroligt mycket. Vi har ju väldigt mycket invandrarkvinnor och vi lär ju oss väldigt mycket om andra kulturer och andra kvinnors livssituation om man säger så. Det tycker jag är oerhört lärorikt om inte annat. [...] Det är *kvinnogemenskap!* Det är nog det som egentligen är det roliga och intressanta [...] när man är jour, både med jourkvinnorna och med dem som bor där.

Här beskrivs kvinnogemenskapen som ett lärorikt forum där kvinnor arbetar med och lär av varandra. Att lära av andra är ett av de normativa och eftersträvansvärda motiven som Habermann (2001) talar om bland frivilligarbetare. För den här jourkvinnan handlar det inte om att bidra med professionell kompetens till hjälpsökande utan snarare om att medverka i en icke-hierarkisk kvinnogemenskap där alla lär av varandra, ett systerskap om man så vill (Jeffner 1999; Svensson 2005). På så sätt blir jourkvinnouppdraget mer än bara ett hjälpuppdrag, det ger kunskap men också ett sammanhang eller en kvinnogemenskap bortom etniska gränser. Det går att tolka det som att denna jourkvinnas idé om sitt uppdrag ligger nära kvinnojourens icke-hierarkiska och solidaritetsbaserade organisationsprinciper och närmare bestämt går att härledas ur ett av rörelsens bärande element: systerskap – som i sin tur bygger på den kollektiva identiteten kvinna (Eduards 2005; Gemzöe 2006).

Samma jourkvinna benämner ytterligare ett av kvinnojourens bärande element, anonymitet, i samband med en fråga om kvinnojourernas traditionella organisationsform som ideella föreningar (Eduards 2005):

Tror du att det är viktigt att kvinnojourer just att de bibehålls i ideell regi i framtiden?

Ja, det tror jag är viktigt, faktiskt, ja. För att vi ska vara självständiga [...]. Vi hör ju nu att kommunen mer och mer kanske lägger sig i kvinnojourernas arbete. Just det här med män på juren och sådana saker, men *jag* tror på just den här gamla...kvinnojoursidén. Den här tanken att vi är *ideella* och det är kvinnor som hjälper andra kvinnor som har hamnat i en situation som vem som helst av oss hade kunnat hamna i, av olika anledningar... Jag tror på den tanken faktiskt. [...] Och att det är anonymt, att man kan bo hos oss anonymt.

Jourkvinnan uttrycker en tydlig preferens för kvinnojourernas traditionella organisationsform, det vill säga ideell förening, och att den bör förankras i kvinnojourens traditionella värdegrund som omfattar flertalet bärande element så som kvinna-till-kvinna och anonymitet (Bender 1999; Eduards 2005; Jeffner 1999; Svensson 2005). Hon betonar självständigheten från en samhällelig institution som företräder majoritetssamhället, det vill säga kommunen, så väl som kvinnogemenskap samt den icke-hierarkiska och icke-patologiserande relationen mellan hjälpare och hjälpsökande (Bender 1999; della Porta & Diani 1999; Eduards 2005). Båda citaten tillsammans visar på en tydlig kvinnojourseidentitet där kvinnojouren beskrivs som en särskild verksamhet med specifik ideologisk förankring och detta blir en förutsättning för jourkvinnouppdraget. Den här jourkvinnan har kännedom om och delar helt enkelt kvinnojourens ursprungliga sociala vision och modell (Castells 1997; della Porta

& Diani 1999). Det här resonemanget beskriver kvinnojourer och jourkvinnouppdraget som säregna verksamheter och uppdrag bortom ett generellt frivilligt socialt arbete.

En tredje jourkvinna har ett annat förhållningssätt till de bärande elementen kvinna till kvinna och systerskap:

Mycket utav kvinnojourshistorian och grunden till kvinnojoursarbete har ju varit "kvinna-till-kvinna" och "du är som jag och jag ska hjälpa dig". Vad tänker du när du hör det?

Det är en väldigt bra grund. Jag har fått höra lite om kampen på 90-talet för att starta kvinnojouren XX [namn]. Det var en väldigt lång och hård kamp, en lång process för att XX [kvinnojouren] skulle komma på benen. Och det är sant: kvinna till kvinna! Men det är det jag säger! Den här styrkan! Jag liknar den här situationen vid två tjejer, två väninnor. Även om vi inte är väninnor i den här branschen. Men tänk dig två väninnor; din väninna är krossad och knäckt och, och mår dåligt – ska du också må dåligt? Då hjälper du inte henne. Så även om du mår dåligt själv och har ett elände hemma, när hon kommer till dig med tårar på kinden så du ska stödja henne. Du ska inte sitta och gråta med henne, då...då hittar hon inte den styrkan, eller den här tryggheten som hon är efter. Så XX:s [kvinnojurens namn] kvinnojoursarbete, eller jourkvinnas roll är *precis* som det här: "vän till vän", "kvinna-till-kvinna". Fast om jag mår dåligt då är ju...bäst att *inte* engagera mig Att inte träffa de här drabbade kvinnorna. Hålla mig borta. Jag passar inte till det. Men om jag känner mig stark och redan har gått i terapi för mina [...] mina trauman och kriser och jag känner mig trygg och stark och står på starka fötter på jorden, då är det *bra*. Då gör jag ett väldigt nyttigt och givande arbete. Annars får jag faktiskt vara hemma och söka andra starka kvinnor för att jag ska få styrka.

Det blir tydligt att den här jourkvinnan förespråkar professionalisering som förhållningssätt i arbetet som jourkvinna. Hon beskriver kvinna-till-kvinna som en sorts grundläggande komponent i kvinnojourernas arbete, men i likhet med en annan jourkvinna menar hon att denna komponent inte är tillräcklig i det praktiska arbetet med våldsutsatta kvinnor (Jeffner 1999; Svensson 2005). Det är viktigt att göra skillnad på vänskap, som också verkar vara en innebörd i kvinna-till-kvinna relationen för den här jourkvinnan. Hon beskriver flertalet andra för henne mer avgörande komponenter så som att vara trygg och bearbetad. Som jourkvinna bör du därför inte befinna dig i en egen kris när du är verksam. Du ska även vara medveten om din specifika roll, som i denna jourkvinnas fall innebär en roll baserad på ett professionellt förhållningssätt. Det går att tolka denna reflektion som ett förespråkande av en, om inte hierarkisk professionell-klientrelation, så i alla fall en professionell ingångsvinkel i jourkvinnouppdraget. Det här är också ett resonemang som går att finna i Brückners (2001) och Lehrner och Allens (2009) forskning som lyfter en grupp av professionaliseringsförespråkare inom den tyska respektive amerikanska kvinnojour rörelsen. Lehrner och Allen menar att främst de med kortare erfarenhet inom rörelsen förespråkar professionalisering, i likhet med denna jourkvinna som har drygt ett års erfarenhet som jourkvinna. Dagens professionaliseringsdiskurs gör det dock möjligt att fråga sig huruvida denna jourkvinna kommer att anamma en annan ingång (till exempel politisk eller altruistisk) till jourkvinnouppdraget i framtiden i likhet med den jourkvinnan som berättade om hur hon stärkts i sina feministiska åsikter över tid som jourkvinna (Eduards 2005; Lundåsen 2010; Wijkström 2002)? Eller är det kanske så att professionaliseringen är den nya "ideologin" inom kvinnojour rörelsen?

5.4 Män på kvinnojouren? – Om separatism som organisationsform

Kvinnojoursvärlden förhåller sig tydligt till en könsmaktsordning (Eduards 2005; Jeffner 1999; Svensson 2005). Historiskt har kvinnojourer organiserat sitt arbete utifrån en (radikalfeministisk) förståelse av denna ordning för att motverka dess konsekvenser och i

förlängningen även utmana hela ordningen. I praktiken har detta inneburit en könsseparatistisk organisering av många kvinnojourer (Eduards 2005). Det var också tydligt att jourkvinnorna förhöll sig till könskraft och resonerade kring köns betydelse för kvinnojournernas arbete utifrån olika perspektiv. De använde sig inte av begreppet separatism, men i deras resonemang blir det tydligt att de förhåller sig till kön som organisationsprincip och till diskussioner om separatism som pågår och har pågått i kvinnojournsvärlden över tid (Eduards 2005; Jeffner 1999; Svensson 2005). En av jourkvinnorna talar om mäns utrymme inom kvinnojournsvärlden när hon talar om kvinnojournernas roll i framtiden:

Det är en annan fråga som dyker upp med jämna mellanrum, just det här med männen då... Ska inte männen ha hjälp? Ja, visst, jo. Det får de sköta. Det finns ju den här rörelsen XX [namn] och det verkar som de håller på att växa [...]. Visst, vi kan samarbeta med dem, typ ha gemensamma konferenser, eller, ja... samtal och så. [...] Och vi behöver *inte* [...] det finns ingen strid att föra. De gör sina verksamheter på sitt sätt. [...] Frågan om män på jourerna...man får väl ta det när det blir [...]. Jag har svårt att föreställa mig det, men det finns ju kvinnojourer som har män på jourerna. [...] Det finns män som stödjer vår verksamhet, men det är en sak att stödja, en annan att ha...den här förståelsen... Alltså...att blir förnedrad, att bli misshandlad, att bli...förminskad, hela den processen, det är ju...[...]. Jag har lite svårt, jag vet inte vilken plats män kan ha på en kvinnojour..? [...] Annat än kanske kontorsjobb. Nä, men...jag vet inte. Men...allting utvecklas ju, så att...vet inte.

Denna jourkvinna menar att det finns en specifik förståelse för vad det innebär att vara våldsutsatt kvinna och tillhör på så sätt förespråkarna för kvinnojournernas säregna kompetens (Bender 1999; Eduards 2005). Jag tolkar det som att denna förståelse baseras på kvinnojournsvärldens idé om kvinnors kollektiva erfarenheter av våld, som också är en grundläggande princip i kvinnojournsvärldens kollektiva identiteter (Castells 1997; Jeffner 1999; Svensson 2005). Jourkvinnan betraktar denna förståelse som en förutsättning för att verka på kvinnojour och ifrågasätter huruvida män kan ha denna förståelse. Härmed ställs den sociala gruppen män i opposition till en av kvinnojournsvärldens kollektiva identiteter: kvinna. Denna opposition går att tolka som ett upprätthållande av kvinnojournsvärldens kollektiva identitet och ett förespråkande av separatism. För denna jourkvinna är således en icke-separatistisk organisation problematisk, men hon är samtidigt inte främmande för att framtiden kan innebära förändringar för kvinnojournernas organisering.

En annan av jourkvinnorna ser kvinnojourerna som en fredad zon där kvinnor som har utsatts för våld av män inte ska behöva förhålla sig till män. För henne innebär separatismen ett skydd för dessa kvinnor:

Det här med att män får komma in i kvinnojourerna det, det är jag ju emot. Det tycker jag faktiskt att det är fel. Jag tycker att, att det på något vis ska ändå kvinnojourerna vara en fredad zon från män, om man nu ska uttrycka sig...drastiskt. [...] En del pratar ju om detta: "men det kan komma in män på jourerna för att kvinnorna ska kunna se positiva män, eller få positiva bilder av män, eller barnen ska få träffa män och så", och jag vet ju någon jour i XX [ort] som har anställt en man som ska leka med barnen och så där [...]. Och då tänker jag att det är en väldigt konstig uppfattning därför att, för att man hamnar på en kvinnojour så lever man ju inte isolerat ifrån världen för övrigt.[...] Så tänker jag. Vaddå ska se manlighet? Klart att de har träffat massor utav olika män och de kanske har en bra pappa, eller har träffat, jag menar, eller har en bror, eller jag menar, det blir så, en sådan konstig, det är som de här kvinnorna är en slags, speciell slags kvinnor som bara har träffat elaka män eller bara träffat denna elaka mannen. Det är lite förmätet på något vis att tänka så, att *vi* ska också ställa upp med att de ska få. För det första så kan vi ju inte veta, även om mannen är trevlig, så kan vi ju inte veta vad detta är för typ av man tänker jag. Det vet man, alltså, det har man ju fått sina...illusioner grusade många gånger. [...] Och sedan så förstår jag inte riktigt resonemanget eller logiken i det faktiskt. [...] Utan jag tycker nog att den perioden när man bor på en kvinnojour, för de flesta är det ju inte så lång tid, sedan finns det ju naturligtvis sådana som bor där längre också. Varför ska man då inte kunna få slippa...eller få vara en fredad,

slippa få träffa män då? För här bor man ju på något vis inte heller frivilligt, för man har ju tvingats bosätta sig på en kvinnojour och så kan man ju inte välja i så fall, om det finns män på kvinnojouren, att om man nu...är rädd för män, eller inte vill träffa män i just den *situationen* som man är. [...] Så jag förstår inte det faktiskt; *det resonemanget*.

Den här jourkvinnan är tydlig i sitt ställningstagande för en separatistisk organisering. En kontrast till ovanstående resonemang visar en tredje jourkvinna:

Det blev väldigt mycket så här...feministkampen liksom...kommer, blossar upp nu liksom [...]. Jag förstår det perspektivet på ett sätt för detta är ett hem för kvinnor som blir misshandlade utav sina män fysiskt och psykiskt. [...] Det är lite så här: kvinnor ställer upp för varandra och man känner feminismens rötter nästan där, liksom, och det här är ju, det är kvinnans sfär. Det är vi som ska hjälpa varandra att gå vidare. Och vi är starka och vi klarar oss själva och allting. Men så är det ju faktiskt inte! Utan alla är ju beroende utav alla i samhället och jag menar bara för att en kvinna har blivit misshandlad av sin man så menar ju inte det att hon tror att *alla* män är sådana. Kanske om hon...varit med om detta sedan hon var barn, liksom, och haft en väldigt strulig uppväxt, men...jag tror knappast ens *då* att man har den uppfattningen. I sådana fall har man nog grövre problem än att man får en plats på kvinnojouren...Och det tycker jag inte riktigt om, att man tar upp någon slags f...gammal kamp mot mannen och mot det manliga könet. Det tycker jag inte alls om. Jag tror alltid att det är bäst med blandat perspektiv från alla olika grupper.

Denna jourkvinna har viss förståelse för att kvinnor som har utsatts för våld av män kan vara i behov av en fredad zon. Samtidigt tar hon avstånd från separatismen som strategi då den för henne innebär en kamp mot och uteslutning av män, något hon tycker är problematiskt och som också gör henne tveksam till att engagera sig i en separatistisk kvinnojour:

Skulle du kunna tänka dig att vara verksam eller engagerad i en separatistisk jour?

Frågan är faktiskt om jag hade varit det... Alltså, jag drivs av kvinnofrågor och jag tycker det är väldigt intressant. Det är ett kul jobb. Jag tror säkert om jag utbildar mig i detta eller något liknande så hade jag kunnat göra ett par år där, men... Tror jag föredrar att jobba mer med gemene man. Tror jag vill jobba med både män, kvinnor och barn och för jag tänkte på det verkligen så här...då när jag...för när jag träffade socionomerna [anställda på kvinnojouren] sist så frågade de om det var någon, så här, speciell utbildning eller det var någonting som jag ville att vi skulle ta upp eller prata om och så där. Och jag tyckte det var lite svårt att...att få, att bestämma lite så här för det är så *mycket*, alltså det handlar ju så mycket om psykologi och hur man ska hjälpa och vad man ska säga. Du behöver liksom en utbildning för det är jättesvårt... Men däremot så när jag var på detta seminariet: "Våld ur förövarens perspektiv", så får man ju med sig den stora bilden. [...] Därför att det är ändå *där* du ska jobba. Och det tycker jag alltid är det mest intressanta att se det och jobba där problemen uppstår. [...] Det är liksom, men som han sa: "Om ett barn far illa hemma och han blir slagen hemma då är det ganska sällan som att där våldet kommer från där våldet slår tillbaka". Det är ju inte så ofta som barnet går tillbaka tio år senare och slår sin far, utan oftast så ageras det ut någon annanstans, till exempel på lekplatsen och slår på sin kompis. [...] Det fröknarna säger då är: "Åh, vilket bråkigt barn!", liksom, "Hur ska vi ta hand om det här? Nu får vi prata med föräldrarna." Istället för att ta steget tillbaka och bara: "Men varför är han bråkigt?" Och att man jobbar med kärnan i problemet. [...] Men, som sagt, man behöver jobba båda vägarna, naturligtvis, men för mig *personligen*, så...hade jag nog faktiskt hellre då kanske faktiskt sökt mig till...sådana här...vad ska man säga hjälporganisationer för män som vill bearbeta...det. Därför att jag tror *långsiktigt* så har det en mycket större påverkan på samhället. [...] Det har mycket större påverkan på människan. Kvinnorna behöver *absolut* hjälp. De behöver absolut all hjälp de kan få, det är inget snack om den saken, men...men det är ju inte den långsiktiga lösningen [...] att man ska hjälpa de som blir slagna utan du ska förstå de som slår, att så här gör man inte, om man vill ha ett våldsfritt samhälle.

I reflektionerna kring separatism blir det tydligt att jourkvinnorna inte är av samma inställning. Tillsammans illustrerar de återkommande diskussioner inom rörelsen och inom enskilda kvinnojouren om mäns delaktighet, där en inställning är att arbetet med våldsutsatta kvinnor är mansexkluderande och därmed kortsiktigt (för att både män och kvinnor behövs i

arbetet mot mäns våld mot kvinnor), medan en annan inställning menar att kvinnors kollektiva och (därmed) specifika erfarenheter av könat våld kräver en specifik kompetens och förståelse i bemötandet (Bender 1999; Eduards 2005). Reflektionerna synliggör separatismen som en kontroversiell fråga inte bara för utomstående⁸ utan även inom själva rörelsen, något även Eduards (2005) och Enander, Holmberg och Lindgren (2013) har synliggjort i sin forskning om den svenska kvinnojourrörelsen. Att utgå ifrån könsseparatism som praktik behöver alltså inte vara en självklarhet inom rörelsen eller för enskilda ideella jourkvinnor. Rörelsen rymmer fler perspektiv än så bland sina deltagare. Vad som blir tydligt är att även frågan om separatismen visar på vad Johnson (1981) beskriver som rörelsens heterogenitet vad gäller värdegrunder. Här kan man även se att olika jourkvinnors motiv till att engagera sig är intimt förknippade med ideologisk hållning, exemplifierat av att en av jourkvinnorna uttryckte tveksamhet att engagera sig i en separatistisk jour. Separatism som praktik har dock varit en central del av kvinnojourrörelsen, som både burits av och burit upp kollektiva identiteter som kvinna och feminist (Eduards 2005; Gemzöe 2006). En fråga som väcks är vad som händer med rörelsens kollektiva identitet när dess praktik förändras?

5.5 Rörelseidentitet?

Jourkvinnorna har olika lång erfarenhet av sitt engagemang. Det är möjligt att urskilja olika mönster i deras resonemang och förhållningssätt utifrån hur länge de har varit engagerade. Det är framför allt de jourkvinnor med kortare erfarenhet som förhåller sig till kvinnojouren som en utförare av praktiskt och professionellt hjälparbete, medan de jourkvinnor med längre erfarenhet talar om en kvinnojourrörelse och inkluderar ett strukturellt förändringsarbete som en del av kvinnojourernas uppdrag. En jourkvinna som har varit aktiv i nästan 10 år reflekterar över vad hon tycker är givande med sitt uppdrag:

Alltså, i mitt uppdrag som jourkvinna, som person, vet jag inte, men att tillhöra kvinnojourrörelsen tycker jag är väldigt givande. Därför att kvinnojourrörelsen har som uppdrag, har gett sig själv som uppdrag, inte bara att hjälpa kvinnor som utsatts för våld av män i nära relationer, men också att *driva* den här frågan. Att *driva* opinion, att arbeta för att ändra lagen, att arbeta för att kvinnorna ska få det stöd som de ska ha. Det är *det* som jag tycker är givande. Annars hade det nog bara varit någon plåsterverksamhet, och då tror jag nog inte att jag skulle ha hållit på så länge.

Jourkvinnan placerar uttryckligen sitt uppdrag i en rörelsekontext. Hon betonar kvinnojourrörelsens funktion som en samhällsförändrande röst och hyser en förhoppning om att dessa förändringar ska komma de enskilda stödsökande kvinnorna till gagn. Hon delar alltså en social vision med kvinnojourrörelsen och beskriver sig som en del av den, vilket gör det möjligt att tillskriva henne en kvinnojourrörelseidentitet enligt Castells (1997) och della Porta och Dianis (1999) typologisering. Jourkvinnan beskriver med detta uttalande kvinnojourernas funktion som både ”röst och service”, för att använda Wijkström och Lundströms (1995) terminologi. För henne har kvinnojourens arbete och jourkvinnouppdraget flera dimensioner och äger rum på flera nivåer; strukturell- samt individnivå. Rörelseaspekten betonas som ett villkor för att kunna ge våldsutsatta kvinnor ett rättmätigt stöd och delaktigheten i rörelsen är samtidigt något som gör kvinnojoursuppdraget givande på ett personligt plan. Att vara engagerad i kvinnojourrörelsen innebär alltså något ”för mig själv och för andra”, som Jeppsson Grassman (1997) skulle uttrycka det. Genom att betona det strukturella arbetet differentierar hon kvinnojourer och jourkvinnouppdraget från andra stödverksamheter. Det är rörelsetillhörigheten och dess samhällsförändrande potential som gör jourkvinnouppdraget meningsfullt för denna jourkvinna och motiverar henne till fortsatt

---

⁸ T.ex. kommunpolitiker och socialtjänstemän, som Eduards (2005) beskriver.

engagemang, på liknande sätt som en annan tidigare citerad jourkvinna förklarar att kvinnogemenskapen gör jourkvinnouppdraget meningsfullt och differentierar det från en roll som ”hjälpgumma”, en roll som skulle kunna förknippas med altruistiskt välgörenhetsarbete och inte med en social rörelse med samhällsförändrande ambitioner (Castells 1997; della Porta & Diani 1999; Jeppsson Grassman 1994; 1997). Lehrner & Allens (2009) forskning pekar på liknande resonemang hos dem som de kallar ”rörelseveteraner” (movementveterans). De konkluderar att de som har en tydlig kvinnojourseidentitet och understryker rörelsens samhällsförändrande syfte och mål har ett över tid längre engagemang och delaktighet gemensamt.

Så här säger en annan jourkvinna som har varit aktiv i flera decennier om vad det är som har gjort att hon har fortsatt engagera sig som jourkvinna:

Det är ju att man hela tiden får utvecklas under den tiden. I kvinnojourserörelsen så får man ju otroligt mycket kunskap och utbildning, man kan ju få hur mycket utbildning man vill nästan i de här frågorna, och jag har väl försökt att göra det. Och sedan så har jag ju blivit mer och mer stärkt i min feministiska...åsikter. Inte bara just att; varför kvinnomisshandel, eller varför män slår kvinnor, men också rent *globalt* när man tittar på hur det ser ut i världen, om man säger. Då tycker jag på något vis att detta är ett bra forum att jobba i, om man vill ha något forum att jobba i för *jämställdhet*. Då kan man ju liksom göra någonting nära sig själv så att säga. För min uppfattning är ju som ROKS [Riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer i Sverige]; att det är den *yttersta*...konsekvensen av...den ojämsälldhet vi *har*, så *är* det ju våld mot kvinnor. [...] Vi har det ju på hemmaplan, men det...kan ju se ännu värre ut i vissa andra länder med kvinnors rättigheter. Om man tittar på det *globalt* så är det ju [...] naturligtvis väldiga nyansskillnader i förtrycket, men det finns ju precis överallt. Och då tycker jag att det är ett bra forum att jobba i helt enkelt.

Du kallar dig feminist?

Ja! Jag kallar mig feminist. Jag anser mig verkligen vara feminist.

Även denna jourkvinna benämner sammanhanget hon är engagerad i som kvinnojourserörelsen. Hon talar också om ett strukturellt perspektiv på mäns våld mot kvinnor och politiserar därmed frågan i enlighet med rörelsens ursprungsprincip och bärande element: ”det personliga är politiskt” (Hanisch 1969). Jourkvinnan betraktar mäns våld mot kvinnor som en jämställdhetsfråga, inte en privat angelägenhet och hon identifierar kvinnojourserörelsen som ett forum och rörelse som genom utbildning synliggör och motverkar mäns våld mot kvinnor. Detta motiverar också hennes engagemang i rörelsen. Engagemanget har också möjliggjort och stärkt hennes identitet som feminist. Hon har således anammat en av rörelsens kollektiva identiteter (Eduards 2005; McMillan 2001). Att hon benämner forumet hon är engagerad i som just en rörelse och även identifierar sig med en i rörelsen förekommande kollektiv identitet gör det möjligt att tolka det som att jourkvinnan också tillägnat sig en tydlig rörelseidentitet. Det är troligt att det är just hennes långa engagemang som gör det möjligt för henne att tala om forumet för hennes engagemang som en kvinnojourserörelse istället för en organisation eller förening.

Andra beskrivningar av kvinnojourer och jourkvinnouppdraget gör sig också gällande. Det går att urskilja andra mer verksamhetsbetonade beskrivningar hos jourkvinnorna. Så här svarar en annan av jourkvinnorna på frågan om vad hon tror blir kvinnojourernas framtida roll:

Vet egentligen inte skillnaden mot nu, men jag tänker att det, det blir ju mer och mer att man måste så här...verkligen visa vad man gör på något sätt, de ideella organisationerna. För att det ska kunna mätas. Det känns som att allt ska ju mätas nu mer och mer och utvärderas så att *det* kommer ju säkert bli en större bit; just att utvärdera verksamheten och verkligen visa att det här gör vi och därför är vi bra och därför ska ni köpa våra tjänster vilket det ju ger och liksom.

Vad tycker du om det?

Nä, jag tycker...ingenting, liksom. Vet inte vad jag ska säga, det är ju mest att det...det är *så* i samhället nu. Mer än innan kanske då. [...] Men lägger inte någon värdering i det så, jag vet inte. Jag har för lite erfarenhet för att känna att jag kan tycka något om det, liksom.

Fast ett år...?

Jo, nä, men... Nä, men i stort om man tänker socialt arbete, liksom. [...] Det är så mycket man ska ta hänsyn till och tänka på...i hur man bedriver det då, liksom. Ja. [...] Med olika boenden och hur man köper platser och genom kommunen och den sköter det. Ja, så menar jag då [...].

Tror du att det kommer finnas plats då för, så här, det ideella engagemanget?

Jag hoppas ju det. Det kan ju vara en grej som man kan trycka på då, att...som en styrka med de här organisationerna; att man har...ett ideellt engagemang. Att på något sätt lyfta det i utvärderingar och verksamhetsplaner och allt [...]. För det är ju inte något som är särskilt vanligt inom andra områden av socialt arbete [...]. Det finns ju, så klart, men att visa det mer. Samtidigt är det ju svårt att...kanske bevisa vad man gör då, för dem som jobbar ideellt. Då blir det ju allt det här med...ja, liksom legitimationer och *den* är, kan det och *den* kan det. För man kan ju inte liksom, *visa* vad man *gör* egentligen. Det är ju inte så säkrat, eller vad man ska säga, på det sättet.

Den här jourkvinnan talar om kvinnojourer med en sorts professionaliserad verksamhetsterminologi. Framtida fenomen för kvinnojourerna att förhålla sig till är upphandling, utvärderingar, verksamhetsplaner och legitimationer. Samtidigt värnar hon om en av kvinnojourernas ursprungliga organisationsprincip; det ideella engagemanget (Eduards 2005; Jeffner 1999; Svensson 2005). För henne innebär det ingen motsättning mellan en ideellt och professionellt organiserad verksamhet och hon uttrycker därmed inget behov av att ta ställning för någon av dem. Samtidigt säger hon att längden på hennes erfarenhet begränsar hennes kännedom och möjligheter till ställningstagande. Ett längre engagemang blir alltså en förutsättning för ställningstagande. Det som är tydligt är att hon förhåller sig till en professionaliseringstrend och hur den kan komma att påverka kvinnojourernas arbete i framtiden. Således är hon medveten om och del av den professionaliseringsdiskurs som pågår inte bara inom kvinnojoursvärlden (Eduards 2005; Enander, Holmberg & Lindgren 2013; Lehrner & Allen 2009; ROKS 2013; SKR 2011) utan även i frivilligvärlden (Lundåsen 2010; Wijkström 2002; SOU 1993:82). Hon har alltså en medvetenhet om kvinnojourrörelsens samtid.

Att göra en grov uppdelning mellan jourkvinnor med längre och kortare erfarenhet är inte oproblematiskt, särskilt med ett så litet underlag som fem informanter, men jag vill ändå hävda att en sådan uppdelning öppnar upp för intressanta analyser av mitt insamlade material. Det gör det möjligt att tala om den komplexitet som har präglat kvinnojourrörelsen och dess deltagare över tid (Johnson 1981; Eduards 2005; Lehrner & Allen 2009; McMillan 2001). Uppdelningen öppnar också upp för diskussioner om kvinnojourrörelsens framtid. Det går att hävda att jourkvinnorna med kortare erfarenhet saknar historisk kännedom om rörelsen, i likhet med vad Lehrner och Allen (2009) menar om nytillskotten i den amerikanska kvinnojourrörelsen, och därmed fragmentiserar den. Vidare är det möjligt att tolka dem som individualiserade karriärister eller välgörenhetsidkare. Men det går också att tolka dem som ett utslag av en rörelse som har anpassat sig till rådande krav på kvinnojourerna, eller som ett utslag för kvinnojourrörelsens vilja att ta del av sin samtid. Således går de att betrakta som representanter för en ny jourkvinnogeneration med andra röster och perspektiv minst lika viktiga för rörelsens överlevnad som de jourkvinnor med tydlig rörelseidentitet och historisk kännedom. Kanske även viktigare? Vilken tolkning man gör är beroende av den värdegrund man utgår ifrån och det är här kvinnojourrörelsens framtida utmaning ligger. Vilka röster tar den med sig in i framtiden?

6. Slutdiskussion

Innan jag påbörjade uppsatsen och under det tidiga arbetets gång hade jag idéer om vilka sorters resonemang jag kunde förvänta mig hos de jourkvinnor jag skulle intervjuas. Min bakgrund inom kvinnojourer medförde en förförståelse om att kvinnojourrörelsen är allt annat än homogen vad gäller det ideella arbetet och dess utförare, men jag förväntade mig ändå att möta jourkvinnor med mestadels uttalade politiska motiv och en tydlig identitet som feminist. Istället mötte jag precis och framför allt den där heterogeniteten, eller mångfalden inom rörelsen. Bland annat träffade jag jourkvinnor som i första hand beskrev en vilja att göra gott för andra mer som ett sorts personligt och altruistiskt bakomliggande motiv, men där fanns också professionella ambitioner och en bladning av flertalet till synes motsägelsefulla motiv, som blev möjliga att förankra i olika diskurser inom rörelsen över tid. Kanske var mina initiala förväntningar baserade på en önsketanke om att möta ”bärarna av kvinnojourrörelsen”; de som står på barrikaderna och som brinner för ”frågan”? Framför allt tror jag att förväntningarna baserades på mina egna initiala motiv till mitt tidigare ideella engagemang som jourkvinna, som var baserade på feministisk värdegrund. Kanske var det så att jag försökte kartlägga mina egna erfarenheter av och ursprungliga resonemang kring idealiteten, innan jag blev en anställd professionell utförare med en arbetsbeskrivning att utgå från?

Med fem informanter är det svårt att göra generaliserbara tolkningar av materialet och därmed bör jag undvika att sia om var den svenska kvinnojourrörelsen är på väg baserat på mitt insamlade material. Däremot kan jag konstatera att materialet (uppenbarligen) har bjudit på överraskningar och gjort mig funderad, både över min egen historia som ideellt och professionellt verksam på kvinnojour och över kvinnojourrörelsens framtid. Hur hade jag själv funderat kring mitt engagemang om jag hade börjat påbörjat det och varit verksam idag? Vad kommer den väg av nya riktlinjer och professionaliseringskrav som sköljer över kvinnojourerna medföra för det ideella arbetet inom den svenska kvinnojourrörelsen?

Under uppsatsprocessen, och särskilt i dess slutfas, fick jag tillfälle att fundera över min egen erfarenhet och utveckling inom kvinnojourrörelsen. Min ursprungliga intention var att fungera som en objektiv undersökare och (därmed) att ikläda mig en neutral forskarroll. Jag försökte också söka teorier med mindre uppenbara politiska konnotationer. Retrospektivt funderar jag över huruvida detta förfarande var en för mig då omedveten strategi för att avpolitisera (och avprogrammera?) mig själv och mitt analysförfarande, som om jag befann mig i en sorts parallellprocess med pågående professionaliseringsströmningar inom kvinnojourrörelsen. Att ta politisk och framför allt feministisk ställning har försvårats i takt med krav på professionalitet i form av upphandlingar och kvalitetssäkring av enskilda kvinnojourverksamheter, detta visar även tidigare forskning som jag har redogjort för (Brückner 2001; Eduards 2005; Elman 2003; Johnson 1981; Keskinen 2005; McMillan 2001; Morken & Selle 1991). Min personliga och yrkesmässiga erfarenhet är att det idag inte finns samma utrymme för ideologiska diskussioner i det dagliga arbetet på kvinnojour. Professionaliseringen står högt på agendan som en sorts överlevnadsstrategi i ett samhällspolitiskt klimat som kräver effektivitet och anpassning av verksamheter och organisationer som bedriver socialt arbete, däribland kvinnojourer (ROKS 2013; SKR 2011). Hur kan det då bli möjligt att tänka och verka politiskt självständigt under sådana förutsättningar? Jag finner svar på frågor kring min egen utveckling inom rörelsen från nyfiken feminist till en professionalitetstörstande behandlare i händelseförloppet i denna större kontext. Här ligger troligtvis rötterna till mitt ursprungliga objektivitetssträvande med denna uppsats. På samma sätt är det även möjligt att tolka förekomsten av professionella

ambitioner och förhållningssätt samt motsägelserna i mitt resultat som ett utslag av professionaliseringsvägen och en medföljande institutionalisering av kvinnojourströrelsen. Kanske är det så att även jourkvinnorna, eller i alla fall jourkvinnouppdraget, befinner sig i en avpolitiserande och professionalitetssträvande parallellprocess med hela rörelsen?

I takt med en föränderlig samtid och socialpolitik förändras även kvinnojourerna. Dagens idealitet på kvinnojourer korrelerar på så sätt med dagens socialpolitiska klimat och de förekommande ideologiska strömningarna inom välfärdsstatens sociala arbete (Enander, Holmberg & Lindgren 2013). Därför borde jag kanske inte ha förvånats över motsägelsefulla reflektioner kring feminism och kön ifrån medlemmar i en rörelse med *tidigare* tydliga (radikal)feministiska värdegrunder? Dagens ideella jourkvinnor har kanske helt enkelt "gått vidare" eller laborerar med en ny, mer tidsenlig eller egendefinierad feministisk förståelse? Eller så är det möjligt att tolka motsägelsefullheterna som ett resultat av olika strömningar som har varit en del av kvinnojourströrelsen över tid och som har bidragit till en sorts heterogenitet i rörelsen? Om så är fallet blir det också möjligt att dekonstruera en "arketypisk jourkvinna" och snarare argumentera för att hon inte existerar. Teoretiskt blir det då möjligt att hävda att "vem som helst" skulle kunna engagera sig i kvinnojourströrelsen och göra det utifrån sina egna individuella motiv och värdegrund. Så långt är jag dock inte beredd att gå i min analys, med ett så pass begränsat informanturval, men också utifrån en förståelse präglad av kännedom om kvinnojourströrelsens historiska utveckling. Vidare menar jag att det i intervjuerna framkom att kvinnojourströrelsen trots nya strömningar och påverkan utifrån, ändå gör och har gjort försök att konstruera en kontinuerlig kollektiv identitet samt ideologiskt bärande element som även mina enskilda informanter förhöll sig till. Det är därför möjligt att påstå att kvinnojourströrelsen är en specifik kontext, alltså inte vilken som helst bland sociala rörelser eller frivilligt socialt arbete, och att denna kontext präglar de som är delaktiga i den, på ett eller annat sätt. Detta betyder dock inte att rörelsen inte kommer att fortsätta att utvecklas och förändras. Så ock dess medlemmar. Frågan är bara hur?

Precis som kvinnojourforskaren Bender (1999) skriver så är kvinnojourströrelsen i Sverige förbi politiseringsfasen av frågan mäns våld mot kvinnor. Hon skriver att frågan redan är etablerad och ett prioriterat samhällsproblem. Istället har fokus förflyttats till hur utförandet av stöd och insatser till våldsutsatta *personer* bör organiseras och vad stödet skall innehålla, framför allt i form av professionell hjälp. Det är i denna fas som kvinnojourerna befinner sig nu. Professionaliseringen har blivit ett faktum att förhålla sig till i det fortsatta arbetet på kvinnojourer i Sverige, menar Eduards (2005). Flera av mina informanter resonerar just om behovet av professionell kunskap och erfarenhet i det dagliga arbetet på jourerna och med detta menar de formell akademisk utbildning och yrkeserfarenhet av professionellt socialt arbete hos anställda som sköter det dagliga arbetet. En rimlig slutsats blir då att det kanske är här de ideella kvinnojourernas nästa utmaning ligger; hur inkorporera idealiteten, oavsett vilka de bakomliggande motiven än må vara, i verksamheter som avkrävs allt mer professionella insatser? En frågeställning som blir relevant i sammanhanget är huruvida denna utmaning innebär slutet för den ideella kvinnojouren som verksamhet och slutet på en social rörelse, som idag uppvisar ambivalens gentemot sin ursprungliga ideologiska förankring och kanske därmed sin identitet? Innebär denna utveckling en avpolitisering av kvinnojourernas arbete och av det utnämnda samhällsproblemet mäns våld mot kvinnor? Eller kan en professionalisering av kvinnojourerna innebära begynnelsen på ett "radikaliserat" professionellt socialt arbete, där de professionella över tid anammar ett vedertaget kvinnoperspektiv i arbetet med våldsutsatta? Mitt resultat visar att jourkvinnor med längre erfarenhet också har en starkare rörelseidentitet och förankring i rörelsens ideologi. Kanske är tiden således kvinnojourströrelsens vän och bevarare?

Så här i slutet av skrivprocessen infinner sig ytterligare några frågor: finns det längre ett behov för en samlad kvinnojour rörelse i Sverige idag och framöver? Om ja, vilka ska den i så fall finnas till för och på vilket sätt ska den verka? Dessa frågor öppnar upp för ett framtida intersektionellt förhållningssätt där även ras/ethnicitet, klass, sexualitet, funktionalitet och ålder kan inkluderas för att förnya, försvara och förstå en framtida heterogen kvinnojour rörelse (de los Reyes & Mulinari 2005). Är det rent av intersektionaliteten som kommer att fungera som en förnyare och bevarare av kvinnojour rörelsen? Eller kommer rörelsen att ”kvalitetskvävas”? Tiden, och politiken, får utvisa.

7. Referenser

- Bender, C. (1999) "Behov och ideologi – socialt arbete med misshandlade kvinnor" i Evy Gunnarsson & Astrid Schlytter (red.): *Kön och makt i socialt arbete*. Rapport i socialt arbete nr 91. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.
- Blennberg, E. & Habermann, U. & Jeppsson Grassman, E. (2004) *Genus och civilt samhälle*. Sköndalsinstitutets skriftserie nr 23.
- Braun, V. & Clarke, V. (2008) "Using thematic analysis in psychology" i *Qualitative Research in Psychology*, 3:2, 77-101.
- Brückner, M. (2001) "Reflexions on the reproduction and transformation of gender differences among women in the shelter movement in Germany" i *Violence Against Women*, 7, 760-778.
- Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Butler, J. (1999) *Gender trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York; Routledge.
- Carlsson, B. (1991) *Kvalitativa forskningsmetoder*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Castells, M. (1997) *Informationsåldern: ekonomi, samhälle och kultur, band II - Identitetens makt*. Göteborg: Daidalos
- Dahlerup, D. (2006) "Kontinuitet och vågor i den feministiska rörelsen – en utmaning för teorin om sociala rörelser" i Åsa Wettergren & Andrew Jamison (red.): *Sociala rörelser – politik och kultur*. Lund: Studentlitteratur.
- de Beauvoir, S. (1949) *Le Deuxième Sexe*. Paris: Gallimard.
- de Beauvoir, S. (2002) *Det andra könet*. Stockholm: Nordstedts förlag.
- de los Reyes, P. & Mulinari, D. (2005) "Intersektionalitet – Kritiska reflektioner över (o)jämsliddhetens landskap". Malmö: Liber.
- della Porta, D. & Diani, M. (2006) *Social movements: An introduction*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Dobash, R. E. & Dobash, R. P. (1987) "The response of the British and American Women's movements to Violence Against Women" i Hanmer, J. & Maynard M. (red.) *Women, violence and social control* (s.169-179). London: Macmillan.
- Dobash, R. E. & Dobash, R. P. (1992) *Women, violence and social change*. London: Routledge.
- Eduards, M. (2005) *Förbjuden handling – Om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö: Liber.

- Elman, A. (2003) "Refuge in reconfigured states: Shelter movements in the United States, Britain, and Sweden" i L. A. Banaszak, K. Beckwith & D. Rucht (red.): *Women's movements facing the reconfigured state* (s.94-113). Cambridge: Cambridge University Press.
- Enander, V. & Holmberg, C. & Lindgren A-L. (2013) *Att följa med samtiden – Kvinnojoursrörelse i förändring*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Engberg, J. (1986) *Folkrörelserna i välfärdssamhället*. Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet. (Avh.).
- Eyerman, R. & Jamison, A. (2005) *Sociala rörelser i en ny tid*. Lund: Studentlitteratur.
- French, M. (1986) *Bortom makten – Om kvinnor, män och moral*. Stockholm: Legenda AB.
- Gemzöe, L. (2006) *Feminism*. Bilda förlag: Stockholm.
- Giddens, A. (1991) *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Habermann, U. (2001) *En postmoderne helgen – om motiver till frivillighet*. Lund: Socialhögskolan: Lunds universitet.
- Hanisch, C. (1969) "The personal is political - The Womens Liberation Movement classic with an explanatory introduction" (elektronisk), <<http://carolhanisch.org/CHwritings/PIP.html>> (2013-08-20)
- hooks, b. (1982) *Ain't I a woman: black women and feminism*. London: Pluto Press.
- Jeffner, S. (1999) *Kvinnojourskunskap – En översikt av kvinnojourernas kunskap om sexualiserat våld, speglad mot aktuell forskning*. Stockholm: Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige.
- Jeppsson Grassman, E. (1997) *För mig och för andra – Det frivilliga arbetets innebörd*. Sköndalsinstitutets skriftserie nr 8.
- Jeppsson Grassman, E. (2001) *Medmänniska och anhörig – En studie av informella hjälpinsatser*. Sköndalsinstitutets skriftserie nr 17.
- Johnson, J. M. (1981) "Program enterprise and official cooptation in the battered women's shelter movement" i *American Behavioral Scientist*, 24, 827-842.
- Keskinen, S. (2005) "Commitments and contradictions: linking violence, parenthood and professionalism" i Maria Eriksson, Marianne Hester, Sivi Keskinen, Keith Pringle (red.): *Tackling men's violence in families: Nordic issues and dilemmas*, 31-48. Bristol: University of Bristol.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

- Langemar, P. (2008) *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi: att låta en värld öppna sig*. Stockholm: Liber.
- Larsson, S. (2005) "Kvalitativ metod – en introduktion." i Sam Larsson, John Lilja & Katarina Mannheimer (red.): *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Lehrner, A. & Allen, N. E. (2009) "Still a movement after all these years? Current tensions in the domestic violence movement" i *Violence Against Women*, 15, 656-677.
- Lundström, T. & Wijkström, F. (1995) *Från röst till service. Den svenska ideella sektorn i förändring*. Stockholm: Sköndalsinstitutets skriftserie nr 4.
- Lundström, T. (2004) *Teorier om frivilligt socialt arbete – En diskussion om forskningens läge och organisationernas framtid*. Sköndalsinstitutets skriftserie nr 22.
- Lundåsen, S. (2010) "Det civila samhället och staten – inflytande och påverkan" i Johan von Essen (red.), Susanne Lundåsen, Lars Svedberg & Lars Trägårdh: *Det svenska civilsamhället – en introduktion*. Stockholm: Forum för frivilligt socialt arbete.
- McMillan, L. (2001) "Women's anti-violence organisations in Sweden and the UK" i M. Eriksson, A. Nenola & M. M. Nielsen (red.), *Kön och våld i norden - Rapport från en konferens i Køge, Danmark 23-24 november 2001* (165-179). København: Nordiska ministerrådet.
- McMillan, L. (2007) *Feminists organising against gendered violence*. London: Palgrave Macmillan.
- Melucci, A. (1992) *Nomader i nuet – Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle*. Göteborg: Daidalos AB.
- Melucci, A. (1996) *Challenging codes – Collective action in the information age*. Cambridge: University Press.
- Morken, K. & Selle, P. (1991) "Being an alternative movement in a "state-friendly" society: The women's shelter movement in Norway" I *LOS-senter Notat* 91/45.
- NCK: Nationellt centrum för kvinnofrid (2013) "Kvinnojourernas verksamhet" (elektronisk), *Nationellt centrum för kvinnofrids officiella hemsida, Kunskapsbanken* <http://nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/Praktik+och+metod/Kommunernas_kvinnofridsarbete_Kunskapsbankens_amnesguide/Kvinnojourernas_verksamhet/> (2013-09-30).
- Nordén, H. (2006) *Fri och villig – om ideellt arbete i välfärdslandet*. Stockholm: Premiss förlag.
- Patton, M-Q. (1990) *Qualitative evaluation and research methods*. (Sec. ed.) Newbury Park: Sage.

- Regeringens skrivelse 2007/08:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* (elektronisk) *Regeringens officiella hemsida* <<http://www.regeringen.se/content/1/c6/09/21/42/ef0318b1.pdf>> (2013-08-22)
- ROKS: Riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer i Sverige (2010) ”Stadgar för Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks” (elektronisk), <http://www.roks.se/sites/default/files/pdf/nya_stadgar_2010_rev_arsmote_2010.pdf> (2013-08-22).
- ROKS: Riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer i Sverige (2013) ”Uttalande från Roks årsmöte i Haparanda 2013: Vi ser med stor oro på det krympande stödet ” (elektronisk), *ROKS officiella hemsida* <<http://www.roks.se/nyheter/2013-05-06/uttalande-fran-roks-arsmote-i-haparanda-2013-vi-ser-med-stor-oro-pa-det-krympande>> (2013-05-20).
- SFS 2012:776 Lag om ändring i socialtjänstlagen.
- SKR: Sveriges kvinno- och tjejjourers riksförbund (2011) ”Socialstyrelsen tydliggör jourernas ansvar” (elektronisk), *SKRS officiella hemsida* <<http://www.kvinnojouren.se/socialstyrelsen-tydliggor-kvinnojouernas-ansvar>> (2013-05-20).
- Socialstyrelsen (2011) *Våld - En handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.* (elektronisk), *Socialstyrelsens officiella hemsida* <<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18357/2011-6-9.pdf>> (2013-05-20)
- SOSFS 2009:22 *Socialstyrelsens allmänna råd om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld.* (elektronisk), *Socialstyrelsens officiella hemsida* <http://www.socialstyrelsen.se/sosfs/200922/Documents/2009_22.pdf> (2013-05-20)
- SOU1993:82 *Frivilligt socialt arbete – kartläggning och kunskapsöversikt*
- Svensson, A. (2005) *Kvinno- och tjejjourkunskap*. Göteborg: Kvinno- och tjejjouren Ada.
- Trost, J. (2005) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Trägårdh, L. (2010) ”Från folkrörelser till civilsamhälle: Staten och samhället i det moderna Sverige” i Johan von Essen (red.), Susanne Lundåsen, Lars Svedberg & Lars Trägårdh: *Det svenska civilsamhället – en introduktion*. Stockholm: Forum för frivilligt arbete.
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet. (elektronisk), <http://www.ibl.liu.se/student/bvg/filarkiv/1.77549/Forskningsetiska_principer_fix.pdf> (2013-08-20).

- von Essen, J. & Svedborg, L. (2010) ”Organisationer och engagemang i det svenska civila samhället” i Johan von Essen (red.), Susanne Lundåsen, Lars Svedberg & Lars Trägårdh: *Det svenska civilsamhället – en introduktion*. Stockholm: Forum för frivilligt arbete.
- Wennerhag, M. & Holm, H. & Lindgren, J. & Nordvall, H. & Sörbom, A. (2006) *Aktivister – Sociala forum, globala sociala rörelser och demokratins förnyelse*. Stockholm: Atlas.
- Wettergren, Å. & Jamison, A. (2006a) (red.) *Sociala rörelser – Politik och kultur*. Lund: Studentlitteratur.
- Wettergren, Å. & Jamison, A. (2006b) ”Rörelseforskningens historia och perspektiv” i Åsa Wettergren & Andrew Jamison (red.): *Sociala rörelser – Politik och kultur*. Lund: Studentlitteratur.
- WHO – Department of Reproductive Health and Research (2013) *Global and regional estimates of violence against women – Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. WHO reference number: 978 92 4 156462 5. *WHO's officiella hemsida* (elektronisk)
<http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf>
(2013-09-04)
- Wijkström, F. (2002) ”Den ideella sektorn och det civila samhället” i & Tommy Lundström & Filip Wijkström: *Den ideella sektorn – Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober förlag.

8. Bilagor

8.1 Utskick - Informantförfrågan

Ideella jourkvinnor sökes!

Är Du aktiv ideell jourkvinna?

Skulle Du vara intresserad av att delta som informant i en studie och berätta mer om Ditt engagemang?

Mitt namn är Ana-Dolori Marinovic och jag söker informanter till min kandidatuppsats i ämnet socialt arbete, som skrivs vid Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet under handledning av Viveka Enander.

Jag söker ideella jourkvinnor som vill berätta om sitt engagemang på kvinnojour. *Jag söker alltså inte anställda på kvinnojour eller passiva medlemmar som informanter, utan nuvarande aktiva ideella jourkvinnor.*

Själv är jag för närvarande anställd som kvinnosamordnare på en kvinnojour i Västsverige och har en bakgrund som ideell på tjejjour. Jag har alltså erfarenhet av praktiskt arbete på kvinnojour både som ideell och anställd. Detta är en av anledningarna till mitt fokus för uppsatsen.

Jag ämnar göra intervjuer under **oktober, början av november** och eventuellt under **senare halvan av december**. Hör av Dig via nedanstående kontaktuppgifter om Du är intresserad och har möjlighet att delta som informant under angivna perioder. Intervjun bör ta ca 1-1,5 timme.

Vänligen:

Ana-Dolori Marinovic

E-post:

anadolori.marinovic@gmail.com

Mobil:

0704-937077

Handledare:

Viveka Enander

viveka.enander@socwork.gu.se

070-713 14 44

8.2 Intervjuguide

- Berätta gärna lite kort om dig själv

Motiv:

- Hur lång tid har du varit jourkvinna?
- Hur kommer det sig att du började engagera dig som ideell jourkvinna?
- Berätta lite om din jour:
- Vad är viktigt på din jour?
- Varför valde du att engagera dig i just denna kvinnojour?

- Vad gör att du fortsätter att engagera dig (samma som ovan?)?
- Har ditt engagemang förändrats över tid? Varför och på vilket sätt?

Jourkvinnouppdraget:

- Vad innebär det för dig att vara jourkvinna?
- Hur ser du på ditt uppdrag som jourkvinna – vad innefattar uppdraget för dig? (Har du speciella uppgifter på din jour som jourkvinna?)
- Vad bidrar du med som jourkvinna?
- Vad begränsar dig?
- Finns det något som är svårt i uppdraget – vad kan det vara i så fall?
- (Vad upplever du vara det mest givande i kontakten med kvinnorna och barnen?)
- (Vad upplever du vara det svåraste i den kontakten?)

Kvinnjourers organisering:

- Vad är din uppfattning om andra kvinnojourers organisering? (Vet du hur andra kvinnojourer är organiserade?)
- Hur är det att vara verksam i en ideell kvinnojour? – Fördelar och nackdelar?
- Hur tycker du att en kvinnojour ska vara? (Vad ska den göra/erbjuda?)
- Hur ser din drömkvinnjour ut?

Framtida visioner och motiv:

- Hur ser du på kvinnojourernas uppdrag/roll i framtiden?
- Vad behöver du för att fortsätta engagera dig som jourkvinna även i framtiden?